

**ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ імені ВАДИМА ГЕТЬМАНА**

**Факультет міжнародної економіки і менеджменту
Кафедра міжнародної торгівлі і маркетингу**

**ОСВІТНЬО-ПРОФЕСІЙНА ПРОГРАМА «МІЖНАРОДНА ЕКОНОМІКА»
ГАЛУЗЬ ЗНАНЬ 05 Соціальні та поведінкові науки
СПЕЦІАЛЬНІСТЬ 051 Економіка**

Форма навчання: заочна
очна (денна), заочна, дистанційна

КВАЛІФІКАЦІЙНА БАКАЛАВРСЬКА РОБОТА

на тему:

«Скандинавська модель соціальної держави
та перспективи її впровадження в Україні»

здобувачки: Зера Вероніки Миколаївни,

Науковий керівник: Ст. викладач Василь ПОСТУЛЬГА

(підпис)

**Робота допущена до захисту перед екзаменаційною комісією з атестації здобувачів
вищої освіти (ЕК)**

В.о. Завідувача кафедри: професор Ольга ЯЦЕНКО

(підпис)

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАДИМА ГЕТЬМАНА**

Факультет міжнародної економіки і менеджменту

Кафедра міжнародної торгівлі і маркетингу

ОСВІТНЬО-ПРОФЕСІЙНА ПРОГРАМА	МІЖНАРОДНА ТОРГІВЛЯ І МАРКЕТИНГ
спеціальність	051 Економіка
галузь знань	05 Соціальні та поведінкові науки

ПОГОДЖЕНО

Керівник проектної групи (гарант) освітньо-
професійної програми

Ярослава СТОЛЯРЧУК

ЗАТВЕРДЖУЮ

В.о. завідувача кафедри

Ольга ЯЦЕНКО

2026 р.

2026 р.

ІНДИВІДУАЛЬНЕ ЗАВДАННЯ

здобувачу вищої освіти Зера Вероніка Миколаївна
(прізвище, ім'я, по батькові)

заочної форми навчання
очної (денної), заочної, дистанційної

на підготовку кваліфікаційної бакалаврської роботи
**на тему «Скандинавська модель соціальної держави
та перспективи її впровадження в Україні»**

Тему затверджено наказом ректора Університету від "10" грудня 2025 р. №1875-ст

Кваліфікаційна бакалаврська робота виконується на матеріалах міжнародних організацій (OECD, World Bank, Eurostat, UNDP), національних статистичних органів України, Швеції, Норвегії та Фінляндії, наукових публікацій вітчизняних та зарубіжних учених у сфері соціальної політики та порівняльного аналізу моделей соціальної держави.

План кваліфікаційної бакалаврської роботи

Розділ 1	Теоретичні засади дослідження соціальної держави та її моделей
(назва розділу)	
Розділ 2	Скандинавська модель соціальної держави та можливості її адаптації в Україні
(назва розділу)	
Об'єкт дослідження:	Скандинавська модель соціальної держави та процес її становлення й адаптації в різних інституційних контекстах
Предмет дослідження:	Принципи, механізми та результати функціонування скандинавської моделі соціальної держави в контексті обґрунтування перспектив їх впровадження в Україні
Мета кваліфікаційної магістерської роботи:	На основі комплексного порівняльного аналізу функціонування скандинавської моделі соціальної держави обґрунтувати перспективи та конкретні рекомендації щодо впровадження її елементів в Україні в умовах повоєнної відбудови

Конкретні завдання, які здобувач повинен виконати для досягнення поставленої мети:

У розділі 1	систематизувати класифікації моделей соціальної держави; розробити авторську систему критеріїв порівняльного аналізу; визначити ключові принципи скандинавської моделі.
У розділі 2	проаналізувати практику функціонування скандинавської моделі; провести порівняльний аналіз соціальної моделі України та виявити системні розриви; дослідити виклики цифровізації та фінський повоєнний досвід як паралель для України; розробити дорожню карту реформ.

Завдання підготував
науковий керівник

(підпис)

Постульга В.Є.

(Прізвище та ініціали)

Завдання одержав
здобувач

(підпис)

«22» грудня 2026 р.

Зера В.М.

(Прізвище та ініціали)

«22» грудня 2026 р.

РЕФЕРАТ

Кваліфікаційна бакалаврська робота містить 75 сторінок, 9 таблиць, 7 рисунків, список використаних джерел з 116 найменувань, 7 додатків.

Скандинавська модель соціальної держави та перспективи її впровадження в Україні

Об'єктом дослідження є скандинавська модель соціальної держави та процес її становлення й адаптації в різних інституційних контекстах.

Предметом дослідження є принципи, механізми та результати функціонування скандинавської моделі соціальної держави в контексті обґрунтування перспектив їх впровадження в Україні.

Мета кваліфікаційної бакалаврської роботи полягає у комплексному порівняльному аналізі функціонування скандинавської моделі соціальної держави та обґрунтуванні перспектив і конкретних рекомендацій щодо впровадження її елементів в Україні в умовах повоєнної відбудови.

Завданнями роботи є:

- розкрити сутність поняття «соціальна держава» та систематизувати наукові підходи до його визначення;
- систематизувати класифікації моделей соціальної держави та розробити авторську восьмикритеріальну систему порівняльного аналізу;
- визначити ключові принципи скандинавської моделі та її місце серед інших типів соціальної держави;
- проаналізувати практику функціонування скандинавської моделі за вісьмома критеріями на прикладі Швеції, Норвегії та Фінляндії;
- провести порівняльний аналіз соціальної моделі України та виявити системні розриви зі скандинавськими стандартами;
- дослідити виклики цифровізації та штучного інтелекту для скандинавської моделі;
- обґрунтувати релевантність фінського повоєнного досвіду як історичної паралелі для України;
- розробити дорожню карту реформ та рекомендації щодо поетапного впровадження елементів скандинавської моделі в Україні.

Практичне значення отриманих результатів полягає у розробці авторської восьмикритеріальної методики порівняльного аналізу моделей соціальної держави та конкретних рекомендацій і дорожньої карти реформ для поетапного впровадження елементів скандинавської моделі в Україні з розбивкою за трьома горизонтами планування. Результати дослідження можуть бути використані при розробці стратегічних документів з питань реформування системи соціального захисту та ринку праці в умовах повоєнної відбудови України.

Рік виконання кваліфікаційної бакалаврської роботи 2026 р.

Рік захисту роботи 2026 р.

Ключові слова: соціальна держава, скандинавська модель, декомодифікація, флексикьюріті, соціальний захист, порівняльний аналіз, повоєнна відбудова, євроінтеграція, активна політика зайнятості, нерівність доходів, цифровізація, базовий безумовний дохід, welfare state, фінський досвід, дорожня карта реформ.

ВІДГУК
наукового керівника на кваліфікаційну бакалаврську роботу
здобувачки факультету міжнародної економіки і менеджменту
Зера Вероніки Миколаївни
на тему «Скандинавська модель соціальної держави та
перспективи її впровадження в Україні»

1. Актуальність теми

Тема кваліфікаційної роботи є актуальною з огляду на трансформаційні процеси які відбуваються в нашій країні у зв'язку із відмовою від пострадянської моделі соціального забезпечення і триваючими викликами воєнного часу.

Аналіз скандинавської моделі соціальної держави як найбільш вдалої системи, реалізованої в розвинених країнах, виокремлення окремих теоретичних та практичних аспектів та з'ясування можливості імплементації позитивних практик в формуванні повоєнної соціальної системи України робить цю роботу здобувачки як надзвичайно актуальною.

2. Позитивні риси кваліфікаційної бакалаврської роботи

Робота має цілісну структуру та послідовний виклад матеріалу. У дослідженні розкрито ключові концепції соціальної держави, основні теоретичні риси скандинавської моделі соціальної держави, сучасні тенденції функціонування як скандинавської так і української системи соціального захисту. Позитивною рисою роботи є поєднання теоретичних аспектів із аналізом практики реалізації соціальної політики в Швеції, Норвегії та, особливо, Фінляндії з конкретними пропозиціями імплементації найбільш прийнятних аспектів в Україні

Автор продемонстрував належний рівень опрацювання наукових джерел та сучасних аналітичних матеріалів.

3. Наявність самостійних розробок автора

Автором запропоновано дорожню карту реформ для України за трьома горизонтами - у короткостроковій перспективі (1–3 роки), у середньостроковій перспективі (3–7 років) та у довгостроковій перспективі (7–15 років) з конкретними кроками, економічними реформами, змінами, в тому числі законодавства, які дозволять трансформувати систему соціального забезпечення України з урахуванням сучасних реалій і найкращих світових практик.

4. Цінність теоретичних висновків та практичних рекомендацій

Отримані результати дослідження дозволяють комплексно підійти до реформи соціальної політики України в повоєнний період.

5. Наявність недоліків

Окремі положення роботи потребують більшої конкретизації та глибшого обґрунтування практичних рекомендацій. Доцільним було б детальніше розкрити ризики щодо запропонованих змін та ширше представити авторські аналітичні узагальнення у цьому зв'язку. Але ці зауваження носять рекомендаційний характер і не впливають на загальний високий рівень підготовки запропонованої роботи.

6. Загальна оцінка кваліфікаційної бакалаврської роботи та її допущення до захисту перед ЕК

Кваліфікаційна бакалаврська робота Зера Вероніки Миколаївни на тему «Скандинавська модель соціальної держави

та перспективи її впровадження в Україні» відповідає встановленим вимогам до бакалаврських кваліфікаційних робіт, виконана на належному теоретичному та аналітичному рівні й рекомендується до захисту перед Екзаменаційною комісією. Робота заслуговує на найвищу оцінку.

Науковий керівник _____ ст. викладач Постульга В.Є.

« ____ » _____ 2026 р.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ ДЕРЖАВИ ТА ЇЇ МОДЕЛЕЙ	
1.1 Сутність та еволюція концепцій соціальної держави.....	7
1.2 Класифікація моделей соціальної держави та критерії їх порівняння.....	15
1.3 Скандинавська модель у системі класифікацій.....	23
РОЗДІЛ 2. СКАНДИНАВСЬКА МОДЕЛЬ СОЦІАЛЬНОЇ ДЕРЖАВИ ТА МОЖЛИВОСТІ ЇЇ АДАПТАЦІЇ В УКРАЇНІ	
2.1 Практика функціонування скандинавської моделі соціальної держави.....	31
2.2 Аналіз соціальної моделі України за критеріями скандинавської.....	37
2.3 Виклики скандинавської моделі в умовах цифровізації та ШІ.....	48
2.4 Повоєнне будівництво welfare state: фінський досвід як найближча паралель для України.....	55
2.5 Перспективи та рекомендації щодо впровадження елементів скандинавської моделі в Україні.....	59
ВИСНОВКИ.....	64
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	69
ДОДАТКИ.....	78

ВСТУП

Актуальність теми. В умовах повномасштабного вторгнення Росії та неминучих процесів повоєнної відбудови Україна стоїть перед стратегічним вибором архітектурних засад соціальної держави. Пострадянська модель соціального захисту, що характеризується хронічним недофінансуванням, системою категоріальних пільг та низькою ефективністю інститутів, не відповідає ані потребам відбудови, ані євроінтеграційному курсу країни. Скандинавська модель соціальної держави (Швеція, Норвегія та Фінляндія були взяті як приклад) стабільно посідає перші місця у міжнародних рейтингах людського розвитку, рівня щастя та конкурентоспроможності. Можна стверджувати, що ця модель досить добре поєднує ринкову ефективність із соціальною справедливістю. Дослідження передумов її успіху та можливостей адаптації до українського контексту набуває особливої значущості саме тепер, коли повоєнне «вікно можливостей», аналогічне до того, що використала Фінляндія після 1944 року, відкривається для системних реформ.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні засади порівняльного аналізу соціальних держав закладено у класичних працях Г. Еспінг-Андерсена [2], Т. Г. Маршалла [1] та Р. Тітмуса [3], що залишаються концептуальною основою сучасних досліджень. Серед вітчизняних учених суттєвий внесок у розуміння специфіки соціальної держави в Україні здійснили Е. М. Лібанова [4; 68], А. М. Колот [5], В. А. Скуратівський [6]. Виклики ринку праці та роль довіри в функціонуванні welfare state розкрито у роботах В. Корпі та Й. Палме [18], А. Берга [19], Б. Ротстейна та Е. Усланера [20]. Пострадянський трансформаційний контекст досліджений у роботах Б. Дікона [69] та А. Черамі [13]. Виклики автоматизації проаналізовано у дослідженнях К. Фрея та М. Осборна [74], McKinsey Global Institute [76] та OECD [77; 78]. Фінський повоєнний досвід систематизовано у монографії О. Кангаса та Й. Палме [86]. Водночас комплексний аналіз перспектив впровадження скандинавської моделі в умовах саме повоєнної України з

урахуванням викликів цифровізації залишається недостатньо розробленим у вітчизняній науковій літературі, що зумовлює актуальність і наукову новизну цього дослідження.

Мета дослідження - на основі комплексного порівняльного аналізу функціонування скандинавської моделі соціальної держави обґрунтувати перспективи та конкретні рекомендації щодо впровадження її елементів в Україні в умовах повоєнної відбудови.

Для досягнення мети поставлено такі завдання:

- розкрити сутність і уточнити визначення поняття «соціальна держава» на основі синтезу інституційного, функціонального та нормативного підходів;
- систематизувати наявні класифікації моделей соціальної держави та розробити авторську восьмикритеріальну систему порівняльного аналізу;
- визначити ключові принципи та внутрішні відмінності скандинавської моделі на прикладі Швеції, Норвегії та Фінляндії;
- провести порівняльний аналіз соціальної моделі України за визначеними критеріями і кількісно оцінити розрив зі скандинавськими стандартами;
- проаналізувати виклики цифровізації та автоматизації для скандинавської моделі і визначити можливості технологічного стрибка для України;
- дослідити фінський досвід повоєнного будівництва welfare state як найближчої історичної паралелі для України;
- розробити roadmap реформ і рекомендації щодо поетапного впровадження елементів скандинавської моделі в Україні.

Об'єктом дослідження є скандинавська модель соціальної держави та процес її становлення й адаптації в різних інституційних контекстах.

Предметом дослідження є принципи, механізми та результати функціонування скандинавської моделі соціальної держави в контексті обґрунтування перспектив їх впровадження в Україні.

Методи дослідження. У роботі застосовано комплекс методів: порівняльний аналіз був використаний для зіставлення моделей соціальної держави та виявлення системних розривів між Україною та скандинавськими країнами;

- статистичний аналіз - для кількісної оцінки показників соціальних видатків, ринку праці, нерівності й охорони здоров'я (на основі баз даних OECD SOCX [14], Eurostat [16], World Bank [15]);

- регресійний аналіз - для побудови залежності між рівнем соціальних видатків і Індексом людського розвитку по країнах Європи; кластерний аналіз — для визначення типологічної належності України серед країн Європи за соціальними параметрами;

- case study - для поглибленого аналізу фінського повоєнного досвіду побудови welfare state [86];

- хронологічний аналіз - для відстеження еволюції концепцій соціальної держави протягом 1880–2020-х років.

Теоретична та практична значущість. Теоретична значущість полягає у розробці авторської восьмикритеріальної системи порівняльного аналізу моделей соціальної держави, що є операціональним внеском у методологію порівняльних досліджень соціальної політики. Практична значущість визначається розробленими рекомендаціями та дорожньою картою реформ для поетапного впровадження елементів скандинавської моделі в Україні, з розбивкою за трьома горизонтами планування. Результати дослідження можуть бути використані при розробці стратегічних документів з питань реформування системи соціального захисту та ринку праці в умовах повоєнної відбудови.

Інформаційна база дослідження включає: нормативні документи (Конституція України [70], законодавство Фінляндії, Швеції та Норвегії);

міжнародні статистичні бази даних (OECD SOCX [14], OECD Health Statistics [37], OECD PISA [41–43; 66], Eurostat [16], World Bank WDI [15]); дані національних статистичних органів (Держстат України [55], Statistics Norway [25], Statistics Finland [112]); доповіді міжнародних організацій (UNDP Human Development Report 2023/2024 [71], World Bank Ukraine Rapid Damage Assessment 2024 [84], World Bank Ukraine Public Finance Review 2024 [56]); наукові монографії та статті вітчизняних і іноземних авторів.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ ДЕРЖАВИ ТА ЇЇ МОДЕЛЕЙ

1.1. Сутність та еволюція концепцій соціальної держави

А) Поняття соціальної держави у науковій літературі

Концепція соціальної держави є однією з центральних у сучасній політичній теорії та порівняльній соціальній політиці. Попри широке вживання цього терміну в науковому та публічному дискурсі, єдиного загальноприйнятого визначення досі не існує: різні дослідники акцентують увагу на різних аспектах, а саме: інституційному, функціональному, нормативному чи порівняльному. З'ясування сутності поняття «соціальна держава» є необхідною теоретичною передумовою для подальшого аналізу скандинавської моделі та можливостей її адаптації в Україні.

Класичною відправною точкою у визначенні соціальної держави є концепція громадянства Томаса Маршалла. У праці «Громадянство і соціальний клас» (1950) він запропонував трирівневу модель громадянських прав: цивільні (свобода, власність), політичні (участь у виборах) та соціальні права (право на освіту, охорону здоров'я, соціальне забезпечення) [1]. Соціальна держава у розумінні Маршалла постає як інститут, що реалізує соціальні права громадян і тим самим пом'якшує нерівності, породжені ринковою економікою. Ключова ідея полягає в тому, що соціальні права є

таким самим невід'ємним елементом повноцінного громадянства, як і права громадянські та політичні.

Принципово іншу перспективу запропонував Гьоста Еспінг-Андерсен у фундаментальній праці «Три світи капіталізму добробуту» (1990). Його центральне поняття декомодифікації означає ступінь, до якого соціальні послуги надаються як право, незалежно від участі людини у ринкових відносинах [2]. Що вищий рівень декомодифікації, то менше індивід залежить від продажу своєї праці для забезпечення базових потреб. На основі цього критерію, а також характеру соціальної стратифікації та ролі держави, ринку і сім'ї, Еспінг-Андерсен виокремив три режими держав добробуту: ліберальний, консервативно-корпоратистський та соціал-демократичний. Скандинавські країни він відніс до останнього режиму як найбільш розвиненої форми соціальної держави.

Річард Тітмус у праці «Соціальна політика: вступ» (1974) запропонував власну типологію, засновану не на рівні декомодифікації, а на логіці надання соціальних благ [3]. Він виділив три моделі: залишкову (соціальна допомога надається лише тоді, коли ринок і сім'я не справляються), індустріально-досягнуту (виплати прив'язані до трудових внесків) та інституційно-перерозподільну (соціальні послуги надаються на універсальній основі як вираз суспільної солідарності). Типологія Тітмуса акцентує увагу на нормативних засадах соціальної держави, тобто на тому, яку роль суспільство відводить солідарності на противагу індивідуальній відповідальності.

В українській науковій традиції проблематика соціальної держави отримала розвиток передусім у контексті аналізу пострадянської трансформації. Е. М. Лібанова визначає соціальну державу як «державу, що бере на себе відповідальність за забезпечення соціальної справедливості, солідарності та гідного рівня життя для всіх громадян» [4]. А. М. Колот підкреслює інституційний вимір, розглядаючи соціальну державу через призму соціально-трудових відносин і механізмів їх регулювання [5]. В. А. Скуратівський наголошує на конституційно-правовому аспекті: закріплення статусу соціальної держави в Конституції України (стаття 1) має не лише декларативне, але й нормативне значення, оскільки зобов'язує державу забезпечувати відповідний рівень соціального захисту [6].

Огляд літератури дозволяє виділити три основні наукові підходи до вивчення соціальної держави. Інституційний підхід розглядає соціальну державу як сукупність формальних і неформальних правил, організацій та практик, що регулюють відносини між державою, ринком і громадянами у сфері соціального захисту. Функціональний підхід акцентує увагу на ролях, які виконує соціальна держава: перерозподіл доходів, страхування соціальних ризиків, виробництво суспільних благ. Порівняльний підхід, представлений перш за все роботами Еспінг-Андерсена, зосереджується на типологізації та поясненні відмінностей між різними національними моделями соціальної держави.

Для цілей даного дослідження за основу береться синтетичне визначення, що поєднує нормативний та інституційний виміри: соціальна держава - це державна форма організації суспільства, за якої держава бере на себе відповідальність за забезпечення базових соціальних прав громадян через систему інститутів перерозподілу, соціального страхування та публічних послуг, з метою забезпечення соціальної справедливості та зниження нерівності. Такий підхід дозволяє охопити як нормативну основу (соціальні права як цінність), так і операційний механізм (інституційна структура), що є необхідним для порівняльного аналізу різних моделей у розділі 2.

Б) Еволюція концепцій соціальної держави

Соціальна держава не виникла одномоментно - це результат тривалої еволюції, що охоплює понад 140 років і включає кілька принципово різних фаз. Розуміння цієї еволюції є важливим не лише з історичної точки зору, а й тому, що різні етапи залишили інституційний спадок, який формує сучасні моделі соціальної держави.

Першим етапом є виникнення страхових моделей у 1880-х роках, пов'язане з ім'ям канцлера Отто фон Бісмарка. У відповідь на загрозу соціалістичного руху прусський уряд запровадив обов'язкове страхування від нещасних випадків на виробництві (1871), медичне страхування (1883), страхування від нещасних випадків (1884) та пенсійне страхування (1889) [7]. Бісмарківська модель мала яскраво виражений страховий характер: виплати залежали від трудового внеску, а не надавалися на універсальній основі. Ця

логіка збереглася у консервативно-корпоратистських системах Центральної Європи аж до сьогоднішнього дня. Водночас принциповим значенням бісмарківських реформ є сам факт прийняття державою відповідальності за соціальне забезпечення громадян, тобто це ідея, яка до того часу не мала прецедентів у такому масштабі.

Другий етап пов'язаний із кейнсіанською революцією 1930-х років. Велика депресія 1929–1933 рр. поставила під сумнів ліберальну доктрину ринку, який сам себе регулює. Джон Мейнард Кейнс у «Загальній теорії зайнятості, процента та грошей» (1936) обґрунтував необхідність активної державної політики для підтримання попиту та зайнятості [8]. Кейнсіанська парадигма надала теоретичне обґрунтування соціальним видаткам не лише як інструменту соціального захисту, але і як макроекономічному стабілізатору. У США Новий курс Рузвельта (1933–1939) заклав основи американської версії соціальної держави, хоча і в рамках ліберальної, мінімалістської моделі.

Третій етап, який називають «золотим віком» держави добробуту (1945–1975) є піком інституційного розвитку соціальної держави. Доповідь Вільяма Беверіджа «Соціальне страхування та суміжні служби» (1942) в Великій Британії сформулювала принцип універсального захисту всього населення «від колиски до могили» [9]. Після Другої світової війни більшість країн Західної Європи здійснили масштабне будівництво систем охорони здоров'я, пенсійного забезпечення, освіти та соціальної допомоги. Скандинавські країни пішли найдалі в цьому напрямку, створивши найбільш розвинені та

універсальні системи соціального захисту. Економічне зростання повоєнних десятиліть («економічне диво») забезпечувало фінансову основу для розширення соціальних програм.

Четвертим етапом є криза та неоліберальний поворот 1980-х років. Стагфляція середини 1970-х, обумовлена нафтовою кризою, підірвала кейнсіанський консенсус. Прихід до влади Маргарет Тетчер у Великій Британії (1979) та Рональда Рейгана в США (1981) ознаменували поворот до неоліберальної парадигми, що наголошувала на скороченні державних видатків, приватизації та дерегуляції [10]. Атаці піддалися насамперед ліберальні та консервативні моделі соціальної держави. Скандинавські країни пережили цей період відносно безболісно завдяки міцним інституційним основам та суспільній підтримці соціал-демократичних цінностей, хоча й вони здійснили певні ринкові реформи в 1990-х роках.

П'ятий етап можна охарактеризувати сучасними викликами (2000-ті роки по теперішній час), який характеризується декількома взаємопов'язаними процесами. Глобалізація посилює конкуренцію між країнами та обмежує можливості національних урядів для автономної соціальної політики. Демографічне старіння підвищує навантаження на пенсійні та медичні системи. Цифровізація та автоматизація трансформують ринок праці, на якому традиційно базується фінансування соціальної держави. Зростання нестандартних форм зайнятості (гіг-економіка) ускладнює застосування

страхових моделей, прив'язаних до стабільної трудової зайнятості. Ці виклики є предметом окремого аналізу в підрозділі 2.3.

Для наочного відображення ключових етапів розвитку соціальної держави нижче наведено хронологічну таблицю еволюції концепцій (табл. 1.1).

Таблиця 1.1

Період	Ключові події / реформи	Домінуюча парадигма	Результат для соціальної держави
1880-ті	Реформи Бісмарка в Німеччині	Страховий патерналізм	Перші обов'язкові програми страхування
1930-ті	Новий курс, кейнсіанство	Державне регулювання економіки	Соціальні видатки як макростабілізатор
1945–1975	Доповідь Беверіджа, повоєнний розквіт	Золотий вік welfare state	Універсальні системи освіти, охорони здоров'я, пенсій
1980-ті	Тетчеризм, рейганоміка	Неолібералізм	Скорочення видатків, приватизація, ринкові реформи
2000-ті — тепер	Глобалізація, старіння,	Пошук нових моделей	Адаптація welfare state до нових викликів

Період	Ключові події / реформи	Домінуюча парадигма	Результат для соціальної держави
	цифровізація, ІІІ		

Хронологія еволюції концепцій соціальної держави

Джерело: складено автором на основі [1; 2; 3; 7; 8; 9; 10]

Таким чином, еволюція соціальної держави не є лінійним поступом, а являє собою складний процес інституційних трансформацій, що відбувається під впливом економічних криз, технологічних зрушень, ідеологічних поворотів та демографічних змін. Ключовим висновком з огляду еволюції є те, що кожна криза (1930-ті, 1970-ті, сьогодення автоматизація) водночас є загрозою для наявних систем і вікном можливостей для реформ. Для України, яка проходить через безпрецедентну кризу воєнного часу, це спостереження має принципове значення: післявоєнний період може стати каталізатором системного будівництва welfare state за аналогією з Фінляндією після 1944 року (докладніше у підрозділі 2.4).

Отже, теоретичний аналіз поняття та еволюції соціальної держави дозволяє зробити такі висновки. По-перше, соціальна держава є багатовимірним феноменом, що поєднує нормативний, інституційний та функціональний виміри. По-друге, існуючі типології (Маршалл, Тітмус, Еспінг-Андерсен) утворюють взаємодоповнювальну систему концептуальних

інструментів для порівняльного аналізу. По-третє, еволюція соціальної держави демонструє, що модель, оптимальна для одного історичного моменту, може потребувати адаптації в умовах нових викликів. Ці висновки є теоретичним підґрунтям для класифікаційного аналізу, що здійснюється в наступному підрозділі.

1.2. Класифікація моделей соціальної держави та критерії їх порівняння

А) Основні класифікації моделей соціальної держави

Порівняльне вивчення соціальних держав нерозривно пов'язане з їх систематизацією та типологізацією. Класифікація дозволяє не лише впорядкувати різноманіття національних систем, а й виявити системні відмінності та закономірності між ними. У науковій літературі сформувалися кілька впливових типологій, кожна з яких ґрунтується на власному наборі класифікаційних ознак.

Найбільш авторитетною та широкоживаною є типологія Гюста Еспінг-Андерсена, викладена у книзі «Три світи капіталізму добробуту» (1990). На основі двох ключових критеріїв: рівня декомодифікації та характеру соціальної стратифікації, він виокремив три режими держав добробуту [1].

Ліберальний режим (США, Велика Британія, Канада, Австралія) характеризується мінімальним втручанням держави в ринкові механізми. Соціальна допомога має переважно адресний характер і надається лише найбільш вразливим верствам населення. Рівень декомодифікації є низьким: більшість громадян змушені покладатися на ринок праці та приватне

страхування. Соціальна стратифікація при цьому посилюється: між одержувачами державної допомоги та більшістю населення, що користується ринковими послугами, формується стійкий суспільний поділ.

Консервативно-корпоратистський режим (Німеччина, Франція, Австрія, Бельгія, Нідерланди) ставить у центр систему соціального страхування, тісно пов'язану з трудовим статусом. Виплати диференціюються залежно від внесків та попереднього заробітку, що відтворює ринкову ієрархію доходів у системі соціального захисту. Роль сім'ї є значною: держава підтримує традиційну модель із чоловіком-годувальником. Рівень декомодифікації є середнім, тобто захист забезпечено, але прив'язано до участі у формальному ринку праці.

Соціал-демократичний режим (Швеція, Норвегія, Фінляндія, Данія) вирізняється найвищим рівнем декомодифікації та універсальністю охоплення. Соціальні права надаються всім громадянам незалежно від трудового статусу чи доходу. Держава відіграє провідну роль у виробництві соціальних послуг, а не лише в їх фінансуванні. Метою є не підтримка мінімального прожиткового рівня, а забезпечення добробуту, рівного найвищому стандарту. Скандинавські країни займають провідні позиції за всіма показниками людського розвитку, рівності та суспільного добробуту.

Попри значний вплив типології Еспінг-Андерсена, вона зазнала критики з різних боків. Ряд дослідників вказував на неврахування «південноєвропейської» (середземноморської) моделі з її акцентом на сім'ю та

церкву у соціальному захисті (Іспанія, Греція, Португалія, Італія). Феміністська критика звертала увагу на те, що типологія ігнорує гендерний вимір і неоплачувану домашню працю [2]. Водночас аналітична потужність концепції декомодифікації та здатність трьох режимів охоплювати принципові відмінності між розвиненими демократіями забезпечили типології Еспінг-Андерсена статус стандартного інструменту порівняльного аналізу.

Річард Тітмус запропонував власну типологію, що передує роботі Еспінг-Андерсена і ґрунтується на нормативній логіці надання соціальних благ [3]. Він виділив три моделі. Залишкова модель виходить з того, що потреби людини мають задовольнятися передусім через сім'ю та ринок; держава втручається лише як «остання інстанція» для тих, хто не може впоратися самотійно. Індустріально досягнута модель (чи модель трудових заслуг) прив'язує соціальні виплати до трудового внеску і продуктивності. Інституційно-перерозподільна модель розглядає соціальний захист як універсальне право всіх громадян і розглядає welfare state як невід'ємну частину суспільної інтеграції. Типологія Тітмуса особливо цінна своєю нормативною складовою: вона чітко показує, яке ціннісне підґрунтя лежить в основі кожної моделі.

Норман Фернісс і Тімоті Тілтон у праці «Обґрунтування держави добробуту» (1977) запропонували ще одну класифікацію, що базується на цілях соціальної політики [4]. Позитивна держава (США) забезпечує умови для ринкової конкуренції та надає мінімальний захист. Держава соціальної

безпеки (Велика Британія) гарантує всім громадянам базовий дохід і доступ до основних послуг. Держава соціального добробуту (Швеція) прагне до рівного добробуту для всіх членів суспільства і активно перерозподіляє ресурси. Ця типологія корисна тим, що фокусується на державних цілях, а не лише на інституційних характеристиках.

Особливе значення для аналізу України має концепція пострадянської моделі соціальної держави, розроблена такими дослідниками, як Боб Дікон та Альфіо Черамі [5]. Пострадянська модель успадкувала від радянської системи широке охоплення соціальним захистом при низькій якості послуг, орієнтацію на зайнятість у державному секторі як основу соціальних прав, а також слабкість громадянського суспільства та низьку довіру до державних інститутів. У процесі трансформації 1990-х більшість пострадянських країн рухалися до фактично ліберальної або залишкової моделі під тиском МВФ та Світового банку, зберігаючи при цьому формальні структури радянського welfare state. Результатом стала суперечлива «гібридна» модель, що поєднує залишки універсальних структур із реально адресним та недофінансованим соціальним захистом.

Для наочного порівняння розглянутих класифікацій нижче наведено зведену таблицю (табл. 1.2)

Таблиця 1.2

Критерій порівняння	Еспінг-Андерсен (1990)	Тітмус (1974)	Фернісс і Тілтон (1977)	Deacon / Cerami (пострадянська)
Основний критерій	Декомодифікація + стратифікація	Логіка надання благ	Цілі соціальної політики	Спадщина + траєкторія трансформації
Кількість типів	3	3	3	1 (окремий)
Скандинавія	Соціал-демократичний	Інституційно-перерозподільна	Держава соціального добробуту	—
Україна	Змішаний / ліберальний	Залишкова / індустріальна	Близька до позитивної держави	Пострадянська гібридна
Сильна сторона	Операційні критерії, широке застосування	Нормативна логіка	Телеологічний підхід	Враховує пострадянський контекст

Порівняння основних класифікацій моделей соціальної держави

Джерело: складено автором на основі [2; 3; 12; 13]

Б) Базові критерії порівняння моделей — методологічний інструментарій дослідження

Встановлення єдиної системи критеріїв порівняння є ключовою методологічною передумовою даного дослідження. Без спільної аналітичної рамки порівняння різних моделей ризикує залишитися описовим і несистематичним. Запропонована нижче система з восьми критеріїв (табл. 1.3) є авторською систематизацією, що ґрунтується на синтезі підходів Еспінг-Андерсена, Тітмуса та даних провідних міжнародних організацій (OECD, Eurostat, World Bank). Саме ці вісім критеріїв слугуватимуть єдиною аналітичною рамкою для всього подальшого дослідження, як у підрозділі 1.3 (порівняння скандинавської моделі з іншими типами), так і в розділі 2 (аналіз практики та порівняння з Україною).

Таблиця 1.3

№	Критерій	Що вимірюємо	Обґрунтування вибору
1	Рівень соціальних видатків	% від ВВП (загальні державні соціальні витрати)	Базовий кількісний індикатор масштабу соціальної держави; дані OECD SOCH
2	Охоплення соціальним захистом	Універсальний vs адресний підхід; частка населення, охопленого програмами	Відображає ступінь реалізації принципу соціальних прав за Маршаллом
3	Податкове навантаження	Загальний рівень оподаткування (% ВВП); прогресивність шкали	Визначає фінансову основу соціальної держави та розподіл тягара

№	Критерій	Що вимірюємо	Обґрунтування вибору
4	Модель ринку праці	Рівень зайнятості/безробіття; наявність флексикьюріті; активна політика зайнятості	Ринок праці — основний механізм фінансування соціал-демократичного типу
5	Система охорони здоров'я	Частка державного фінансування; доступність; результати (тривалість життя)	Ключова сфера соціальних прав; відображає рівень декомодифікації
6	Система освіти	Державне фінансування; охоплення дошкільною освітою; результати PISA	Освіта як інвестиція в людський капітал і механізм вирівнювання можливостей
7	Роль держави vs ринку	Індекс декомодифікації (Еспінг-Андерсен); частка держсектору в ВВП	Центральний критерій типологізації за Еспінг-Андерсеном
8	Рівень нерівності	Коефіцієнт Джині; співвідношення доходів S80/S20	Кінцевий результативний показник ефективності соціальної держави

Система критеріїв порівняльного аналізу моделей соціальної держави

Джерело: розроблено автором на основі [2; 14; 15; 16]

Обрані критерії утворюють логічно пов'язану систему: критерії 1–3 описують ресурсну основу соціальної держави (скільки витрачається і звідки

беруться кошти); критерії 4–6 характеризують ключові сфери соціальної політики (зайнятість, здоров'я, освіта); критерій 7 відображає концептуальну позицію держави щодо ринку; критерій 8 є результативним показником, що відображає кінцевий вплив соціальної держави на розподіл добробуту. Така архітектура дозволяє здійснювати як кількісне, так і якісне порівняння, а також поєднувати аналіз ресурсів, механізмів та результатів соціальної держави в єдиній рамці.

Вибір саме цих восьми критеріїв обґрунтований низкою міркувань. По-перше, вони охоплюють усі виміри, задіяні в основних типологіях (Еспінг-Андерсен, Тітмус, Фернісс-Тілтон), що забезпечує теоретичну обґрунтованість рамки. По-друге, для кожного критерію існують надійні порівнянні дані в базах OECD, Eurostat та World Bank, що гарантує операціональність для кількісного аналізу в розділі 2. По-третє, рамка є достатньо компактною (вісім критеріїв), щоб забезпечити структурованість аналізу, і водночас достатньо широкою, щоб не випустити жодного принципового виміру соціальної держави.

Таким чином, розділ 1.2 виконує подвійну функцію: теоретичну, тобто є систематизацією існуючих класифікацій моделей соціальної держави, та методологічну, що означає формування інструментарію для порівняльного аналізу, що застосовуватиметься протягом усього дослідження. Запропонована восьмикритеріальна рамка є ключовим методологічним

внеском автора, який забезпечує коректність і порівнянність усіх наступних аналітичних операцій

1.3. Скандинавська модель у системі класифікацій

А) Місце скандинавської моделі серед інших типів

Скандинавська модель соціальної держави займає особливе місце в системі порівняльних класифікацій: вона є не лише одним із типів поряд з іншими, а й свого роду «максимальною точкою» розвитку ідеї соціальної держави. Жодна інша група країн не реалізувала принципи соціальних прав, декомодифікації та соціальної рівності у такому повному й послідовному вигляді.

За типологією Еспінг-Андерсена, скандинавські країни (Швеція, Норвегія, Фінляндія та Данія) формують ядро соціал-демократичного режиму [1]. Для їх ідентифікації як окремого кластера принципово важливі два виміри. За критерієм декомодифікації вони демонструють найвищі значення: добробут громадян у мінімальній мірі залежить від їх ринкової позиції. За критерієм стратифікації ці системи прагнуть до нівелювання класових відмінностей через універсальні програми, а не до їх відтворення (як у консервативній моделі) чи посилення (як у ліберальній).

Порівняння скандинавської моделі з ліберальною (США) та консервативною корпоратистською (Німеччина) за восьми критеріями, визначеними у підрозділі 1.2, наведено у табл. 1.4. Ця таблиця є одночасно і

підсумком теоретичного огляду, і відправною точкою для емпіричного аналізу розділу 2.

Таблиця 1.4

Критерій	Ліберальна (США)	Консервативна (Німеччина)	Соціал- демократична (Швеція)
Соц. видатки (% ВВП)	18–20%	25–27%	26–28%
Охоплення захистом	Переважно адресний	Прив'язаний до праці	Універсальний
Податкове навантаження	Низьке (27–28%)	Середнє (38–40%)	Високе (43–46%)
Ринок праці	Ліберальний, гнучкий	Жорсткий, корпоративний	Флексикьюріті
Охорона здоров'я	Переважно страхова / приватна	Страхова (обов'язкова)	Державна, універсальна
Освіта	Часткова плата, нерівний доступ	Безкоштовна, державна, висока якість	Безкоштовна, висока якість, державна
Декомодифікаці я	Низька	Середня	Висока

Критерій	Ліберальна (США)	Консервативна (Німеччина)	Соціал- демократична (Швеція)
Коефіцієнт Джині	0,39–0,41	0,31–0,32	0,26–0,29

Порівняльна характеристика моделей соціальної держави за критеріями дослідження

Джерело: складено автором на основі [2; 14; 16; 28; 50]

Таблиця наочно демонструє, що скандинавська модель перевершує альтернативи за всіма критеріями, пов'язаними з охопленням та якістю соціального захисту (декомодифікація, універсальність, рівність), поступаючись лише за рівнем податкового навантаження. Водночас важливо зазначити, що висока ефективність скандинавської моделі визначається не окремими параметрами, а їх системною взаємодією: висока зайнятість забезпечує податкову базу, яка фінансує якісні публічні послуги, які, своєю чергою, підтримують людський капітал і продуктивність, необхідну для конкурентної економіки.

Відповідаючи на питання, чи є скандинавська модель єдиною монолітною системою, слід зазначити, що між Швецією, Норвегією та Фінляндією існують суттєві відмінності. Швеція є класичним взірцем соціал-демократичної держави з найбільш розвиненою системою перерозподілу. Норвегія має унікальний механізм фінансування через Нафтовий фонд (Government Pension Fund Global), що надає системі особливої стійкості. Фінляндія відрізняється більшою роллю волонтерського сектору та

неурядових організацій у наданні послуг, а також стала піонером у сфері базового доходу. Ці відмінності будуть детально розглянуті в підрозділі 2.1. Для цілей теоретичного аналізу принципово важливо, що попри ці нюанси, всі три країни демонструють спільний набір ключових принципів, що і дозволяє говорити про «скандинавську модель» як цілісний феномен.

Б) Ключові принципи скандинавської моделі

Скандинавська модель соціальної держави являє собою не просто набір соціальних програм, а цілісну систему, засновану на взаємопов'язаних принципах, що взаємно підсилюють одне одного. Розуміння цих принципів є необхідною передумовою для оцінки можливостей їх адаптації в іншому контексті.

Принцип 1: Універсальність. Соціальний захист надається всім громадянам незалежно від рівня доходу, трудового статусу чи інших умов. Це відрізняє скандинавську модель як від ліберальної (де допомога адресована бідним), так і від консервативної (де захист прив'язаний до трудового внеску). Університетська освіта безкоштовна для всіх, медична допомога надається кожному, пенсія є базою для всіх жителів. Парадоксально, але саме широке охоплення є запорукою суспільної підтримки системи: «Я теж отримую від цього вигоду» [10].

Принцип 2: Висока декомодифікація. Добробут громадянина не залежить критично від його ринкового становища. Тривала хвороба, безробіття, вихід на пенсію не означають різкого падіння рівня життя, оскільки

система соціального захисту замінює значну частину втраченого доходу. Це звільняє людей від «примусу ринку» і дозволяє робити більш вільні вибори щодо кар'єри, навчання, сім'ї.

Принцип 3: Трипартизм. Скандинавська модель ринку праці будується на інституційному діалозі між трьома сторонами: державою, роботодавцями та профспілками. Профспілки мають надзвичайно високий рівень охоплення (60–80% у Швеції та Фінляндії) і відіграють реальну роль у формуванні умов праці та соціальної політики. Такий трипартизм є основою скандинавської «класової угоди», укладеної в 1930–50-х роках, і забезпечує соціальний мир поряд із конкурентоспроможністю [11].

Принцип 4: Висока суспільна довіра. Дослідження стабільно показують, що скандинавські країни лідирують за рівнем довіри до державних інститутів та між громадянами. Це не просто соціокультурний факт, а функціональна передумова соціальної держави: система перерозподілу може існувати лише тоді, коли громадяни переконані, що їх внески використовуються ефективно та справедливо [12]. Висока довіра знижує трансакційні витрати, сприяє добровільному дотриманню законів та підтримці соціальних програм.

Принцип 5: Гендерна рівність. Скандинавські моделі цілеспрямовано будуються на подвійній моделі годувальника: обидва члени пари беруть участь у ринку праці, а держава забезпечує інфраструктуру піклування (дитячі садки, відпустки по догляду за дитиною для обох батьків). Це відрізняє їх від

консервативної моделі з традиційним поділом ролей і є передумовою і для гендерної рівності, і для фінансової стійкості системи (більше платників податків).

Принцип 6: Активна політика зайнятості. На відміну від пасивної допомоги безробітним, скандинавські країни роблять ставку на активні заходи: перекваліфікацію, субсидовані робочі місця, програми підтримки зайнятості. «Шведська модель» ринку праці, розроблена економістами Рен і Мейднером у 1950-х роках, поєднує гнучкість найму та звільнення (забезпечуючи конкурентоспроможність підприємств) із щедрими виплатами та активними програмами для безробітних (забезпечуючи безпеку для працівників). Модель флексикьюріті стала зразком для інших країн і набула особливої актуальності в умовах цифровізації та автоматизації.

В) Авторська оцінка релевантності скандинавської моделі для України

Питання про те, чому саме скандинавська, а не ліберальна чи консервативна модель є найбільш релевантним орієнтиром для України, заслуговує на ретельне обґрунтування. Адже на перший погляд скандинавські країни з їх надвисокими соціальними видатками та ефективними інститутами здаються найменш досяжним взірцем для країни з обмеженими ресурсами та пострадянськими інститутами.

Тим не менш, є вагомі аргументи на користь орієнтації саме на скандинавську модель. По-перше, ліберальна модель (США) означала б

свідому відмову від відповідальності держави за соціальні права в умовах, коли приватний ринок соціальних послуг в Україні слабо розвинений, а нерівність і без того є гострою проблемою. По-друге, консервативна модель, прив'язана до трудових відносин, неефективна для охоплення значних прошарків населення (пенсіонери, самозайняті, неформальний сектор), частка яких в Україні є значною. По-третє, Конституція України проголошує Україну «соціальною державою» (стаття 1), що задає нормативний орієнтир, несумісний із залишковою ліберальною моделлю.

Скандинавська модель пропонує Україні кілька критично важливих елементів. Принцип університетності дозволив би подолати неефективність адресних програм, що не охоплюють значну частину тих, хто їх потребує. Флексикьюріті надав би відповідь на проблему широкого неформального сектору та нестандартної зайнятості. Акцент на активній політиці зайнятості та освіті відповідає потребам повоєнної відбудови людського капіталу. Нарешті, фінський досвід будівництва welfare state в умовах обмежених ресурсів і геополітичного тиску є найближчою історичною паралеллю до української ситуації.

Водночас необхідно чесно визнати обмеження такого порівняння. Скандинавська модель є результатом специфічної траєкторії інституційного розвитку, соціальних угод та культурних цінностей, що формувалися протягом десятиліть. Механічне перенесення окремих елементів без урахування контексту, інституційного середовища та послідовності реформ

приречене на невдачу. Мова не може йти про копіювання моделі, а лише про свідоме використання принципів і конкретних інструментів, адаптованих до українських реалій.

Таким чином, підрозділ 1.3 завершує теоретичну частину дослідження. Встановлено: скандинавська модель є найбільш розвиненою реалізацією ідеї соціальної держави, заснованою на шести взаємопов'язаних принципах; вона є найбільш релевантним орієнтиром для України серед існуючих типів, хоча й потребує адаптації, а не прямого копіювання. Ці теоретичні висновки визначають логіку розділу 2, в якому здійснюється перехід від типологічних характеристик до емпіричного аналізу практики функціонування скандинавської моделі та порівняння з Україною.

2.1. Практика функціонування скандинавської моделі соціальної держави

Швеція, Норвегія та Фінляндія, належачи до єдиної моделі за класифікацією Еспінг-Андерсена, виробили унікальні механізми її реалізації. Порівняльний аналіз за вісьмома критеріями, визначеними в підрозділі 1.2, дозволяє виявити як спільні риси, так і національні особливості.

А) Рівень соціальних видатків

За даними OECD SOCX 2023, всі три країни перевищують середній показник OECD (21,1% ВВП): Фінляндія - 30,9%, Швеція - 25,8%, Норвегія - 22,3% [13]. Особливе місце посідає Норвегія завдяки Державному пенсійному фонду (Government Pension Fund Global, заснованому 1990 року), активи якого станом на 2023 рік перевищили 1,6 трлн дол. США, понад 300% ВВП [14]. Згідно з фіскальним правилом, на поточне фінансування може спрямовуватися

не більше 3% від очікуваної реальної дохідності фонду, що забезпечує міжгенераційну справедливість [15]. Швеція та Фінляндія, не маючи природних ресурсів цього масштабу, фінансують соціальні системи переважно через податки; найвищий рівень видатків Фінляндії пояснюється старінням населення (частка осіб 65+ у 2023 році становить 23,58%) [16].

Динаміка 1990–2023 рр. (рис. 2.1) демонструє стабільне перевищення середнього показника OECD усіма трьома країнами, з характерними піками у Швеції (32% ВВП під час банківської кризи 1992–1993 рр.) та Фінляндії (31% ВВП у 1995 році після розпаду СРСР) [17,18]. З 2000-х років обидві країни стабілізували видатки при підвищенні ефективності програм; Норвегія підтримує стабільний коридор 22–25% завдяки нафтовому фонду. *(Рисунок А.1- див. додаток А)*

Б) Охоплення соціальним захистом

Усі три країни дотримуються принципу універсалізму, тож соціальний захист надається за громадянством або постійним проживанням, а не за внесками чи перевіркою доходів. Однак механізми реалізації різняться. Норвегія є найбільш державоцентричною: за даними Statistics Norway (2021), 91% місць у закладах догляду належать муніципальним установам, лише 9% становлять приватні [19]. Фінляндія виробила плюралістичний підхід: 10–15% послуг догляду за літніми людьми надаються неурядовими організаціями у співпраці з муніципальними службами [8]. Швеція займає проміжне положення: після реформ 1990-х запроваджено механізми «квазі-ринків» з принципом вільного вибору (valfrihetssystem), за якого держава фінансує послугу незалежно від того, державний чи приватний постачальник її надає [20].

В) Податкове навантаження та «скандинавський парадокс»

За OECD Revenue Statistics 2024 загальне податкове навантаження становить: Фінляндія - 43,1%, Швеція - 42,6%, Норвегія - 39,2% (середнє

ОЕСД - 34,0%) [10]. Максимальні граничні ставки ПДФО - 52,3% у Швеції, 51,2% у Фінляндії, 46,4% у Норвегії [11]; ПДВ - 25% у Швеції та Норвегії, 24% у Фінляндії [21]. Парадокс полягає в тому, що високе податкове навантаження не знижує економічної ефективності, тому скандинавські країни стабільно входять до топ-20 за Індексом глобальної конкурентоспроможності ВЕФ [22]. Пояснення полягає у тому, що висока якість державних послуг знижує витрати бізнесу, висока довіра мінімізує ухилення, ефективна податкова адміністрація та інвестиції в людський капітал створюють конкурентні переваги.

Г) Ринок праці та флексикьюріті

Шведська модель флексикьюріті стала еталонною: відносно низький індекс захисту зайнятості ($EPL = 2,5$ за ОЕСД 2023) [23] поєднується з потужною активною політикою ринку праці. Видатки на АЛМР становлять 1,27% ВВП у Швеції, 0,89% у Норвегії та 0,86% у Фінляндії - значно вище середнього ОЕСД (0,51%) [24]. Рівень безробіття є одним з найнижчих у Європі: 3,6% у Норвегії, 6,4% у Швеції, 7,2% у Фінляндії (2023) [25]; частка тривалого безробіття (понад 12 місяців) становить лише 15–20% від загального проти 40–50% у середньому по ОЕСД [26]. Інституційною основою моделі є тристоронній діалог: рівень профспілкового членства складає 67% у Швеції, 65% у Фінляндії, 52% у Норвегії [18].

Д) Система охорони здоров'я

Скандинавські системи охорони здоров'я ґрунтуються на домінуванні державного фінансування: 85,8% у Норвегії, 85,4% у Швеції, 77,2% у Фінляндії (ОЕСД Health Statistics 2024) [19]. Загальні видатки: 11,72% ВВП у Норвегії, 11,4% у Швеції, 9,6% у Фінляндії [20]. Результати населення є одними з найкращих у світі: очікувана тривалість життя при народженні становить 83,2 роки у Норвегії, 83,0 у Швеції, 82,4 у Фінляндії [21]; дитяча смертність - 1,8 на 1000 у Фінляндії та Норвегії, 2,1 у Швеції [22]. Організаційні моделі різняться: Швеція має децентралізовану (21 регіональна

рада), Норвегія - централізовану після реформи 2002 року, Фінляндія у 2023 році запровадила 21 регіон соціального забезпечення та охорони здоров'я, що взяли на себе функції муніципалітетів [23].

Е) Система освіти

За результатами PISA 2022, Фінляндія є лідером серед скандинавських країн (549 балів з читання, 484 з математики, 511 з природничих наук) [24]; Норвегія демонструє результати вище середнього OECD (516/473/478) [25]; Швеція - на рівні середнього (506/462) [26]. Видатки на освіту: 6,6% ВВП у Норвегії, 6,5% у Швеції, 5,9% у Фінляндії [27]. Фінляндія досягає найкращих результатів при найнижчих витратах. Фінська модель ґрунтується на високому професіоналізмі вчителів (обов'язковий ступінь магістра), відмові від стандартизованого тестування до старшої школи, індивідуальному підході та мінімальній частці приватних шкіл (2%) [28]. Шведська система, навпаки, характеризується вищим рівнем приватизації, близько 17% учнів навчаються у приватних школах, що фінансуються державою через ваучерну систему [29].

Є) Рівень декомодифікації

За індексом декомодифікації Еспінг-Андерсена, скандинавські країни демонструють найвищі показники: Швеція - 39 балів, Норвегія - 38, Фінляндія - 29 (порівняно з 13,8 у США та 27,5 у середньому для континентальної Європи) [30]. Норвегія підтримує найвищий рівень завдяки фінансуванню з нафтових доходів: коефіцієнт заміщення для безробітних становить близько 62%, максимальна тривалість виплат становить 104 тижні [31]. Швеція після реформ 1990-х знизила рівень декомодифікації, запровадивши жорсткіші вимоги активного пошуку роботи. Коефіцієнт заміщення сягає 55–60% протягом перших 200 днів [32]. Фінляндія поєднує універсальну базову пенсію з професійними пенсіями (близько 60% від заробітної плати), залежними від трудового внеску [33].

Ж) Рівень нерівності доходів

За OECD Income Distribution Database 2023, коефіцієнт Джині для доходів після податків та трансфертів становить: Норвегія - 0,262, Фінляндія - 0,269, Швеція - 0,275 (середнє OECD -

0,316) [34]. Унікальність скандинавських країн полягає не в нерівності ринкових доходів (0,42–0,44, лише трохи нижче середнього OECD у 0,47), а в ефективності перерозподілу: редукція нерівності внаслідок податків і трансфертів становить 0,15–0,17 пунктів проти 0,13 в середньому по OECD [35]. Тренди різняться: Швеція пережила найбільше зростання нерівності (з 0,211 у 1990 до 0,275 у 2023) через зростання розриву в оплаті праці, реформи оподаткування та імміграцію [36]; Норвегія найкраще стримує нерівність (з 0,232 до 0,262) завдяки використанню нафтових доходів та прогресивному оподаткуванню найвищих доходів [37]. За даними Credit Suisse Global Wealth Report 2023, нерівність багатства також є відносно низькою — коефіцієнт Джині для розподілу багатства становить 0,73 у Швеції, 0,76 у Фінляндії, 0,79 у Норвегії, проти 0,85 у США [38].

Узагальнення порівняльного аналізу представлено в таблиці 2.1 та на Рисунок 2.2 (див. додаток Б).

Таблиця 2.1

Критерій	Швеція	Норвегія	Фінляндія
1. Рівень соціальних видатків (% ВВП, 2023)	25,8%	22,3%; нафтовий фонд 300% ВВП	30,9% (найвищий)
2. Охоплення соціальним захистом	Універсальний; квазі-ринки; вільний вибір; 17% приватні школи	Універсальний; 91% державні послуги; централізація	Універсальний; 10–15% неурядові; плюралізм; 2% приватні школи
3. Податкове навантаження (2024)	42,6% ВВП; ПДФО 52,3%; ПДВ 25%	39,2% ВВП; ПДФО 46,4%; ПДВ 25%	43,1% ВВП; ПДФО 51,2%; ПДВ 24%

Критерій	Швеція	Норвегія	Фінляндія
4. Ринок праці	Флексикьюріті; ALMP 1,27%; EPL 2,5; безробіття 6,4%; профспілки 67%	ALMP 0,89%; EPL 2,7; безробіття 3,6%; профспілки 52%	ALMP 0,86%; безробіття 7,2%; профспілки 65%
5. Охорона здоров'я (2023)	11,4% ВВП; 85,4% держ.; трив. життя 83,0; дит. смертність 2,1	11,72% ВВП; 85,8% держ.; трив. життя 83,2; дит. смертність 1,8	9,6% ВВП; 77,2% держ.; трив. життя 82,4; дит. смертність 1,8
6. Освіта (PISA 2022; видатки)	PISA: 506/462; видатки 6,5% ВВП	PISA: 516/473; видатки 6,6% ВВП; інклюзія	Лідер PISA: 549/484; видатки 5,9% ВВП
7. Декомодифікація	Індекс 39; коеф. заміщення 55– 60%	Індекс 38; коеф. заміщення 62%	Індекс 29; професійні пенсії + солідарність
8. Нерівність (Джині 2023)	0,275 (зростання з 0,211 у 1990)	0,262 (найнижчий; стабільність)	0,269 (стабільність)

Порівняльна характеристика скандинавських країн за критеріями соціальної держави

Джерело: складено автором на основі [14; 17; 28; 33; 37; 41; 42; 43; 44; 50]

Порівняльний аналіз функціонування скандинавської моделі за вісьмома критеріями виявляє, що Швеція, Норвегія та Фінляндія, попри спільні фундаментальні принципи (універсалізм, висока декомодифікація, прогресивне оподаткування, флексикьюріті, низька нерівність), демонструють відмінні стратегії адаптації до сучасних викликів. Це засвідчує, що різні інституційні шляхи можуть вести до подібних соціальних результатів, а вибір конкретного шляху має враховувати національний контекст — економічну структуру, політичні традиції та культурні цінності.

2.2. Соціальна модель України та її розрив зі скандинавським еталоном

Українська система соціального захисту сформувалася під впливом двох факторів радянської спадщини та трансформаційних процесів періоду незалежності. Це призвело до формування гібридної моделі, яка поєднує елементи пострадянської системи з фрагментарними спробами запровадження ринкових механізмів, але не досягла рівня ефективності ані скандинавської, ані континентально-європейської моделі. Аналіз за тими самими вісьмома критеріями, що були застосовані у підрозділі 2.1, дозволяє кількісно оцінити масштаб розриву та визначити критичні зони відставання.

А) Українська модель за вісьмома критеріями: характеристика та розриви

1) Рівень соціальних видатків. За даними Держстату України та Світового банку, загальні видатки на соціальний захист становили близько 17,0% ВВП у 2023 році (18,4% у 2019 році, до повномасштабного вторгнення) [39]. Розрив зі скандинавськими країнами становить 5,3–13,9 в.п. ВВП. Структурною проблемою є домінування пенсійних виплат - близько 60% усіх соціальних видатків (10,2% ВВП); це зумовлено демографічним навантаженням (1,2 пенсіонера на 1 працюючого), успадкованою з радянського періоду щедрістю пенсійних зобов'язань при низькому рівні реальних внесків та відтоком молодого населення внаслідок міграції. Видатки на охорону здоров'я (3,5% ВВП) та освіту (5,4% ВВП) є значно нижчими за скандинавські стандарти.

Ключовою проблемою є не лише обсяг, а й ефективність. За оцінками Світового банку (Ukraine Public Finance Review 2024), до 30% соціальних видатків спрямовуються на програми з низькою соціальною віддачею або характеризуються витоками через корупцію та неефективне адміністрування [40]. Навіть за поточного рівня видатків Україна витрачає більше за деякі пострадянські країни (Грузія - 10% ВВП, Молдова - 14%), однак це не призводить до пропорційного покращення соціальних показників.

2) Охоплення соціальним захистом. На відміну від універсалізму скандинавських країн, українська система базується на категоріально-адресному підході, успадкованому з радянської системи. За оцінками Рахункової палати України, станом на 2023 рік існувало понад 130 категорій пільговиків, що створює горизонтальну несправедливість: особи з однаковим рівнем доходів отримують різні обсяги підтримки залежно від належності до категорії [41]. Формальне охоплення становить близько 45% населення проти 92–95% у Скандинавії, але якість підтримки є низькою: середній розмір соціальної допомоги становить 35–40% від прожиткового мінімуму [42]. Система адресної соціальної допомоги, запроваджена у 2001 році, охоплює лише 6% населення через складність процедур перевірки доходів та необхідність значного документообігу.

Особливо критичним є низьке охоплення працівників неформального сектору: 30–35% від загальної зайнятості за оцінками МОП, які фактично не мають доступу до соціального страхування на випадок безробіття, тимчасової непрацездатності чи пенсійного забезпечення [43]. У Скандинавії неформальна зайнятість становить менше 5%, що забезпечує практично повне охоплення системою соціального захисту.

3) Податкове навантаження та довіра. Загальні податкові надходження становлять 30,5% ВВП, що становить нижче за середнє OECD (34,0%) та значно нижче за скандинавські країни (39,2–43,1%); розрив - 8,7–12,6 в.п. [44]. Однак цей показник не відображає повної картини через тіньову економіку, обсяг якої становив близько 31% офіційного ВВП у 2023 році [45]. Створюється порочне коло: висока тінізація змушує встановлювати вищі ставки для офіційних платників, що своєю чергою стимулює подальшу тінізацію.

Структурна відмінність від Скандинавії є принциповою: у скандинавських країнах основним інструментом перерозподілу є прогресивний ПДФО, в Україні домінують непрямі податки (ПДВ становить 40% надходжень), а ПДФО фактично пропорційний (єдина ставка 18%), що

обмежує можливості перерозподілу. Критично важливою є відмінність у довірі до держави: за Європейським соціальним дослідженням, рівень довіри до уряду в Україні становить 3,2 з 10 проти 6,8 у Норвегії та 6,2 у Фінляндії [46]; за Індексом сприйняття корупції Transparency International 2023, Україна посідає 104-те місце (36 балів), Фінляндія посідає 2-ге (87 балів), Норвегія 4-те (84 бали) [47]. Низька довіра підриває податкову мораль: громадяни не сприймають податки як інвестицію в суспільні блага, а як несправедливе вилучення.

4) Ринок праці: найбільший розрив. Українська модель ринку праці поєднує найгірші риси різних систем: відносно жорстке законодавство про захист зайнятості ($EPL \approx 2,8\text{--}3,0$, вище за шведські 2,5) при критично слабких програмах активної політики. Видатки на ALMP в Україні становлять лише 0,08% ВВП, що є у 16 разів нижче за шведський показник (1,27%), у 11 разів нижче за середнє OECD (0,52%) [48]. Це найбільший розрив серед усіх восьми критеріїв. На одного зареєстрованого безробітного в Україні припадає лише близько 800 грн на рік на програми перенавчання, тоді як у Швеції еквівалент становить близько 25 000 грн (за паритетом купівельної спроможності).

Офіційний рівень безробіття становив 5,1% у 2023 році, однак реальний показник, з урахуванням прихованого безробіття та неформального сектору, є значно вищим. Середня допомога по безробіттю це близько 35% від середньої заробітної плати проти 65% у Швеції; лише 5% зареєстрованих безробітних охоплені професійним навчанням, причому якість цього навчання часто не відповідає потребам ринку праці [49]. Така комбінація жорсткого захисту зайнятості при слабкій активній політиці є протилежністю скандинавської моделі флексикьюріті.

5) Система охорони здоров'я. Загальні видатки на охорону здоров'я становлять 7,8% ВВП (гар зі Скандинавією 1,8–3,9 в.п.), однак критичною є

структура фінансування: частка державних видатків становить лише 52% проти 77–86% у Скандинавії [50]. Висока частка приватних витрат (близько 48%) переважно представлена прямими платежами населення «з кишені» (out-of-pocket payments), які становлять 40% від загальних витрат на охорону здоров'я. Це створює значні бар'єри доступу: близько 12% населення відмовлялися від необхідної медичної допомоги через фінансові причини [51].

Показники здоров'я населення критично відстають від скандинавських: очікувана тривалість життя при народженні являє собою 71,6 років (на 10–11 років нижче за скандинавські 82,4–83,2 та на 8,7 років нижче за середнє OECD), материнська смертність становить 19 на 100 тис. живонароджених проти 2–4 у Скандинавії [52]. Реформа охорони здоров'я з 2017 року створила Національну службу здоров'я (НСЗУ) на принципі «гроші ходять за пацієнтом»; станом на 2023 рік 85% населення підписали декларації з лікарями первинної ланки [53]. Це свідчить про прогрес у первинній ланці, проте хронічне недофінансування залишається головною перешкодою для досягнення європейських стандартів якості медичних послуг.

б) Система освіти. Видатки на освіту складають 5,4% ВВП, що дещо наближається до скандинавських показників (5,9–6,6% ВВП), однак ця кількісна близькість не відображає якісного розриву. За результатами PISA 2018 (останнє дослідження за участі України до повномасштабного вторгнення), українські учні поступаються середньому OECD на 20–35 балів, а фінським - на 50–60 балів: математика - 453 (Україна) проти 489 (OECD) і 507 (Фінляндія); читання - 466 проти 487 і 520+ [54].

Особливо проблемним є вплив соціально-економічного статусу сім'ї на освітні результати: 14,6% варіації результатів пояснюється СЕС в Україні, проти 8,4% у Фінляндії [55]. Українська освітня система не виконує функції соціального ліфта та відтворює існуючу нерівність. У вищій освіті розрив ще більший: жоден український університет не входить до топ-500 QS World University Rankings 2024, тоді як скандинавські університети регулярно посідають високі позиції. З 2017 року реалізується реформа «Нова українська

школа», однак її виконання стикається з недостатнім фінансуванням, браком кваліфікованих вчителів (середній вік становить близько 50 років) та застарілою матеріально-технічною базою.

7) Рівень декомодифікації. Українська пенсійна система демонструє низький коефіцієнт заміщення доходу: середня пенсія у 2023 році становила близько 5 300 грн на місяць, що еквівалентно 30–35% від середньої заробітної плати, тоді як у Норвегії коефіцієнт заміщення сягає 50%, у Швеції та Фінляндії це 52–55%. Близько 60% пенсіонерів мають доходи нижче фактичного прожиткового мінімуму [56], що змушує їх або продовжувати працювати у похилому віці, або покладатися на підтримку родини.

Система соціальних послуг, яка в Скандинавії забезпечує високий рівень декомодифікації (державні дитячі садки, догляд за людьми похилого віку, підтримка осіб з інвалідністю), в Україні є фрагментарною: охоплення дітей 3–6 років дошкільною освітою становить близько 65% (МОН України) проти 95–98% у Скандинавії, послуги догляду за людьми похилого віку фактично відсутні. Це змушує родини виконувати функції догляду самотійно, переважно за рахунок виходу жінок з ринку праці, що додатково посилює їх економічну вразливість та становить «другу зміну» неоплачуваної праці.

8) Рівень нерівності доходів. Тут спостерігається парадокс: за офіційним коефіцієнтом Джині (0,263 у 2021 році, останні дані Держстату перед повномасштабним вторгненням) Україна навіть нижча за Норвегію (0,262) та лише трохи вища за Фінляндію (0,269). Однак ці дані не відображають реальної ситуації через приховування доходів найбагатшими верствами населення та масштабну тіньову економіку. За альтернативними оцінками Інституту демографії та соціальних досліджень НАН України, реальний коефіцієнт Джині становить 0,35–0,38, що наближається до рівня країн Латинської Америки [57].

Нерівність багатства (wealth inequality) є ще більш критичною: коефіцієнт Джині для розподілу багатства в Україні оцінюється на рівні 0,82–0,85 проти 0,73–0,79 у скандинавських країнах [58]. Основні активи

(нерухомість, земля, підприємства) сконцентровані в руках невеликої групи власників. Ключовою проблемою є низька соціальна мобільність: освіта, що в Скандинавії є основним каналом подолання бідності, в Україні значною мірою відтворює існуючу нерівність через залежність якості освіти від соціально-економічного статусу сім'ї та регіону проживання.

Узагальнення розривів за вісьмома критеріями представлено в таблиці 2.2 та візуалізовано на рисунку 2.3 (*див. додаток В*).

Б) Системні висновки: проблема не лише в обсязі, а й в ефективності

Окремого аналізу заслуговує питання ефективності використання соціальних видатків. Діаграма розсіювання залежності Індексу людського розвитку (HDI) від рівня соціальних видатків у країнах Європи з побудованою лінією регресії (рис. 2.4) демонструє критично важливий інсайт: Україна знаходиться значно нижче лінії регресії. За цією лінією, при поточному рівні соціальних видатків 17,0% ВВП Україна мала б досягти HDI близько 0,872, проте фактичний показник становить лише 0,734 — **відхилення в 0,138 пункта**, що є значним у глобальному масштабі [61]. Для порівняння, Польща при дещо вищому рівні видатків (21,3% ВВП) досягає HDI 0,876, що відповідає очікуваному значенню; Болгарія та Румунія, маючи показники соціальних видатків близькі до українських, також знаходяться нижче лінії регресії, але розрив є меншим. (*Рисунок Г.1, див. додаток Г*)

Це відхилення України від лінії регресії пояснюється чотирма факторами. **По-перше**, низькою ефективністю використання соціальних коштів через корупцію та неефективне адміністрування: за оцінками Світового банку, до 30% соціальних видатків характеризуються високим рівнем витоків або спрямовуються на програми з низькою соціальною віддачею. **По-друге**, це відбувається через неоптимальну структуру соціальних видатків, домінування пасивних виплат (переважно пенсій) при недостатніх інвестиціях в освіту, охорону здоров'я та активні програми ринку

праці, які мають найвищу віддачу для людського розвитку. **По-третє**, успадкована з радянського періоду система категоріальних пільг призводить до горизонтальної несправедливості та неефективного перерозподілу обмежених ресурсів. **По-четверте**, вплив тіньової економіки: значна частина реальних доходів населення залишається поза офіційною статистикою, що спотворює як показники видатків, так і показники людського розвитку.

Цей аналіз ефективності є критично важливим для розуміння перспектив впровадження елементів скандинавської моделі в Україні: проблема полягає не лише в недостатньому фінансуванні соціальної сфери (хоча це безумовно важливо), але й у якості соціальних інститутів, ефективності державного управління та рівні довіри між державою та громадянами. **Навіть якщо Україна збільшить соціальні видатки до рівня скандинавських країн, без реформування системи управління, подолання корупції та зміни структури видатків це не призведе до пропорційного покращення показників людського розвитку.**

В) Тип моделі та існуючі скандинавські елементи в Україні

На основі проведеного аналізу за вісьмома критеріями можна зробити висновок, що Україна не вписується повністю в жодну з класичних моделей за типологією Еспінг-Андерсена. Радше українська модель представляє собою гібридний тип, який дослідники пострадянських трансформацій визначають як «пострадянську» або «перехідну» модель соціальної держави. Ця модель характеризується чотирма основними рисами: **(1)** збереженням формальних зобов'язань держави щодо широкого спектру соціальних гарантій, успадкованих з радянського періоду, при хронічній нестачі ресурсів для їх виконання, що створює розрив між декларованими правами та реальною доступністю; **(2)** домінуванням категоріального підходу замість універсального або адресного, що породжує горизонтальну несправедливість; **(3)** низьким рівнем декомодифікації при одночасно жорсткому законодавстві про захист зайнятості, що є найгіршим поєднанням для ринку праці; **(4)**

високим рівнем тіньової економіки та корупції, що підриває довіру до держави та податкової системи.

За концепцією Б. Дікона та А. Черамі щодо пострадянських режимів добробуту, Україна демонструє риси «мінімалістського режиму», де держава скорочує свої зобов'язання, не розбудовуючи водночас ефективних ринкових механізмів соціального забезпечення [59]. Серед класичних типологій українська модель найближча до південноєвропейської (середземноморської): обидві характеризуються фрагментованістю соціального захисту, значною роллю родини у наданні соціальних послуг, відносно високою нерівністю та низькою ефективністю державних інституцій. Водночас українська модель має специфічні риси пострадянської трансформації: успадковану інфраструктуру соціального забезпечення, що потребує реформування, але може стати основою для розбудови ефективнішої системи, та культурну спадщину високої цінності освіти й соціального захисту, яка створює суспільний запит на розбудову соціальної держави європейського зразка.

Попри значний розрив між українською та скандинавською моделями, в Україні вже існують елементи, які можуть стати фундаментом для подальших реформ. **По-перше**, конституційне закріплення соціальних прав: стаття 46 Конституції України гарантує право на соціальний захист, що включає забезпечення у разі безробіття, хвороби, інвалідності, втрати годувальника [60]. **По-друге**, успадкована з радянського періоду розгалужена інфраструктура соціального забезпечення — мережа дитячих садків, шкіл, поліклінік, лікарень — становить матеріальну базу, яка потребує модернізації, а не створення з нуля. **По-третє**, культурна спадщина високої цінності соціального захисту: за Європейським соціальним дослідженням, 78% українців вважають, що держава повинна забезпечувати гідний рівень життя людей похилого віку, 82% підтримують державне фінансування охорони здоров'я та освіти [46]. **По-четверте**, реформа охорони здоров'я з 2017 року з принципом «гроші ходять за пацієнтом» та створенням НСЗУ концептуально відповідає скандинавській моделі універсального доступу. **По-п'яте**, елементи

тристоронньої співпраці: у 2010 році створено Національну тристоронню соціально-економічну раду, що консультативно-дорадчий орган при Кабінеті Міністрів, що включає представників уряду, всеукраїнських об'єднань роботодавців та профспілок; хоча її ефективність обмежена (рекомендаційний характер рішень, низький рівень профспілкового членства, що становить близько 40% проти 65–67% у Скандинавії), сам інституційний механізм є основою для розвитку соціального діалогу. **По-шосте**, окремі елементи прогресивного оподаткування: у 2015 році запроваджено прогресивну шкалу податку на нерухомість, що створює прецедент для подальшого розширення прогресивності податкової системи. **По-сьоме**, цифровізація державних послуг (платформа «Дія») демонструє потенціал швидкого наздогання у сфері електронного урядування, де скандинавські країни є світовими лідерами [62].

Водночас ці елементи є фрагментарними і не утворюють цілісної системи, подібної до скандинавської моделі. Відсутність ключових компонентів, а саме високої довіри до держави, ефективної податкової системи з широкою базою, сильних і впливових профспілок, культури соціального діалогу та компромісу, робить пряме запозичення скандинавського досвіду неможливим без глибоких інституційних змін. Проте наявність цих фундаментальних елементів свідчить, що Україна має певну основу для поступового руху в напрямку всеохоплюючої системи соціального захисту, **за умови що реформи будуть зосереджені не лише на збільшенні фінансування, а й на трансформації якості соціальних інститутів.** Цей висновок є логічним містком до наступного підрозділу, де розглядається фінський післявоєнний досвід як найближча історична паралель до української ситуації.

2.3. Виклики скандинавської моделі в умовах цифровізації та штучного інтелекту

У контексті глобальних процесів автоматизації та впровадження штучного інтелекту скандинавська модель соціальної держави стикається з новими викликами, які потребують переосмислення її фундаментальних принципів. Традиційно ця модель базувалася на повній зайнятості, високих податках на працю та щедрих соціальних виплатах. Проте технологічні зміни ставлять під сумнів саму можливість підтримання повної зайнятості в довгостроковій перспективі. Цей підрозділ аналізує ключові виклики, що постають перед скандинавськими країнами, їхні відповіді на ці виклики, а також уроки, які може засвоїти Україна.

2.3.1. Роботизація та штучний інтелект як загроза ринку праці

Революція у галузі штучного інтелекту та роботизації створює безпрецедентні виклики для ринків праці. За оцінками К. Фрея та М. Осборна (2013), близько 47% робочих місць у США знаходяться під високим ризиком автоматизації протягом найближчих двох десятиліть; найбільш вразливими є професії з рутинними діями та передбачуваними операціями [63]. Пізніші дослідження McKinsey Global Institute (2017) [64] підтвердили та уточнили ці прогнози, вказавши на секторальну диференціацію: виробництво, транспорт і логістика, адміністративна підтримка та роздрібна торгівля опинилися в зоні найвищого ризику, тоді як професії з високим рівнем соціальної взаємодії (охорона здоров'я, освіта) або креативності залишаються менш вразливими. За даними OECD (2019), у скандинавських країнах частка робочих місць під високим ризиком автоматизації становить 32–35%, що нижче за середній показник OECD (39%), проте все одно становить значний виклик для моделі, заснованої на повній зайнятості [65; 66]. *(Рисунок К.1, див. Додаток К)*

Для України ситуація є ще більш складною. Структура економіки характеризується значною часткою традиційних виробничих та сільськогосподарських секторів, які є найбільш вразливими до автоматизації. За оцінками Світового банку (2020), до 47% робочих місць в Україні знаходяться під високим або середнім ризиком автоматизації; особливо

вразливими є виробництво (59%), транспорт і логістика (57%), харчова індустрія (54%) та адміністративна підтримка (58%) [67]. При цьому автоматизація вже активно відбувається: за даними Держстату, з 2015 по 2020 рік чисельність зайнятих у промисловості скоротилася на 18%, частково через впровадження автоматизованих систем.

Ключовий парадокс полягає в тому, що скандинавська модель історично будувалася на припущенні повної або майже повної зайнятості: щедрі соціальні виплати, високоякісні публічні послуги та перерозподіл доходів фінансуються за рахунок високих податків на працю. Якщо автоматизація призведе до структурного безробіття та скорочення бази оподаткування праці, фундаментальні механізми моделі опиняться під загрозою.

2.3.2. Адаптаційні стратегії скандинавських країн

Скандинавські країни одними з перших почали реагувати на виклики автоматизації, розробляючи комплексні стратегії адаптації за трьома напрямками: інвестиції в перенавчання робочої сили, реформування систем соціального захисту для охоплення нових форм зайнятості та експериментування з альтернативними моделями соціальної підтримки.

Швеція взяла лідерство у сфері масштабного перенавчання. У 2017 році уряд запустив національну програму «Kompetenslyftet» (Підйом компетентностей) з бюджетом понад 2 млрд шведських крон на період 2018–2021 років, яка пропонує безкоштовне перенавчання працівникам, чиї робочі місця знаходяться під загрозою автоматизації. Пріоритет надається розвитку цифрових компетенцій, креативному мисленню та навичкам міжособистісної комунікації, тобто сферам, де людина зберігає конкурентні переваги над машинами. За даними Шведської агенції з питань праці (2020), станом на кінець 2020 року програмою скористалися понад 150 тис. осіб, з яких 68% знайшли нову роботу протягом шести місяців після завершення навчання [68]. Важливим елементом є тристороннє партнерство між державою,

профспілками та роботодавцями: соціальні партнери спільно аналізують тренди ринку праці та формують замовлення на навчальні програми, що забезпечує релевантність навчання та зменшує ризик «невідповідності навичок» (skills mismatch).

Норвегія зосередилася на адаптації системи соціального захисту до нових форм зайнятості, особливо гіг-економіки. У 2019 році парламент прийняв зміни до Закону про національне страхування, які розширили охоплення самозайнятих та працівників платформ. Нова модель запровадила пропорційну систему: соціальні виплати розраховуються на основі фактичного доходу, незалежно від форми зайнятості, тобто працівник Uber, фрілансер чи онлайн-консультант має право на допомогу по безробіттю, лікарняні та пенсійні виплати пропорційно своїм внескам. За даними Statistics Norway (2021), частка зайнятих у нестандартних формах праці зросла з 8,3% у 2015 році до 12,7% у 2020 році; реформа дозволила включити цих працівників до системи соціального захисту без фундаментального перегляду моделі фінансування. Платформи на кшталт Uber зобов'язані сплачувати соціальні внески за своїх «партнерів», незважаючи на формальний статус самозайнятості [69].

Фінляндія провела найбільш радикальний експеримент: у 2017–2018 роках випробувано програму базового безумовного доходу (ББД). У межах експерименту 2 000 безробітних віком 25–58 років щомісяця отримували €560 без жодних умов, тобто ці виплати не скасовувалися при працевлаштуванні і не вимагали пошуку роботи [70]. Результати, опубліковані Kangas et al. (2019), виявилися неоднозначними. З одного боку, учасники продемонстрували значне покращення психічного здоров'я: рівень стресу знизився на 17%, задоволеність життям зросла на 12% порівняно з контрольною групою; багато з них займалися творчими проєктами, навчанням або волонтерством. З іншого боку, вплив на зайнятість виявився мінімальним: у перший рік експерименту рівень зайнятості в експериментальній групі був на 2 п.п. вищим за контрольну, а в другий рік різниця зникла [71]. Експеримент породив широку

дискусію: прихильники ББД аргументують, що в умовах масштабної автоматизації традиційна зайнятість більше не може бути центральним елементом соціального контракту; критики вказують на високу вартість (повне впровадження ББД €560/місяць коштувало б Фінляндії близько 9% ВВП) та відсутність стимулів до продуктивної зайнятості. (*Рисунок М.І., див.додаток М*)

2.3.3. Імплікації для України: можливість «технологічного стрибка»

Виклики, що постають перед скандинавськими країнами в умовах цифровізації та автоматизації, мають особливе значення для України. Парадоксально, але відносна «незрілість» української моделі соціальної держави може стати перевагою: країна має можливість будувати систему соціального захисту одразу з урахуванням нових реалій, уникаючи болісного реформування застарілих інституцій. Цей феномен в економічній теорії відомий як «стрибок через технології» (leapfrogging), що являє собою впровадження нових технологій та інституцій з пропуском проміжних етапів.

По-перше, Україна може одразу проєктувати систему соціального захисту з урахуванням різноманітних форм зайнятості. Замість окремих підсистем для традиційних найманих працівників, гіг-працівників та самозайнятих, доцільно розробити універсальну платформу, де соціальні права прив'язані не до форми зайнятості, а до фактичного доходу. Норвезький досвід демонструє технічну можливість такої системи, причому в Україні її впровадження не потребуватиме подолання опору з боку встановлених інституцій.

По-друге, система освіти може бути переорієнтована на безперервне навчання (lifelong learning) з самого початку, замість трансформації моделі «школа–університет–робота». Це передбачає створення національної платформи цифрових освітніх ресурсів, інтеграцію перекваліфікації у систему соціальної підтримки безробітних та стимулювання роботодавців до

інвестицій у навчання персоналу. Шведський досвід підтверджує ефективність тристоронньої взаємодії в управлінні програмами перенавчання [72].

По-третє, обговорення ББД в Україні може відбуватися як потенційний елемент майбутньої архітектури соціального захисту, а не радикальна альтернатива. Фінський експеримент показав як переваги (покращення психічного здоров'я, зменшення бюрократії), так і обмеження (висока вартість, слабкий вплив на зайнятість). Для України, де за межею відносної бідності живе близько 25% населення, пілотні програми частково безумовного доходу можуть бути інструментом боротьби з крайньою бідністю, навіть якщо повна універсалізація залишається фінансово недосяжною у середньостроковій перспективі.

По-четверте, Україна, формуючи свою податкову систему, може враховувати дискусії щодо оподаткування автоматизації. Жодна зі скандинавських країн не запровадила «податок на роботів» через складність визначення «робота» та побоювання негативного впливу на інновації, проте розглядаються альтернативи, наприклад: податок на додану вартість, створену автоматизацією, або збільшення податків на корпоративний прибуток компаній з високим рівнем автоматизації.

Водночас важливо усвідомлювати обмеження «стрибка через технології»: рівень соціальних видатків у Скандинавії становить 25–30% ВВП проти близько 17% в Україні (див. підрозділ 2.2), а інституційну спроможність та довіру між соціальними партнерами неможливо «перестрибнути» технічними рішеннями. Тому українська стратегія має бути селективною, вона має фокусуватися на пріоритетних напрямках (базова соціальна безпека, перекваліфікація у найбільш вразливих секторах, підтримка інновацій), а не намагатися відтворити всю повноту скандинавської моделі.

Отже, виклики цифровізації та автоматизації ставлять під сумнів припущення про повну зайнятість як основу скандинавської моделі, проте самі ці країни демонструють здатність до адаптації через перенавчання (Швеція), розширення соціального захисту на нові форми зайнятості (Норвегія) та

експерименти з ББД (Фінляндія). Для України ці досвіди вказують на конкретні інструменти адаптації та відкривають можливість «технологічного стрибка» для побудови моделі, яка одразу враховує виклики ХХІ століття.

2.4. Повоєнне будівництво welfare state: фінський досвід як найближча паралель для України

2.4.1. Методологічні застереження: обмеження історичного порівняння

Будь-яке історичне порівняння вимагає чесності щодо меж застосовності. Фінляндія після Другої світової війни та Україна після російсько-української війни це два принципово різні контексти. По-перше, масштаб руйнувань: Фінляндія втратила близько 12% території (Карелію) та зазнала локалізованих руйнувань під час Зимової війни (1939–1940) і Війни-продовження (1941–1944), тоді як Україна, за оцінками Світового банку (Ukraine Rapid Damage Assessment, 2024), має прямі збитки понад \$150 млрд, що являє собою еквівалент майже річного ВВП країни до війни [73]. По-друге, економічна база: Фінляндія 1944 року була переважно аграрною, але з функціонуючими ринковими інституціями та правовою державою; Україна успадкувала радянську індустріальну базу з олігархічною структурою та слабкими інституціями. По-третє, інституційна спроможність: Фінляндія мала століття автономії в Російській імперії (1809–1917) та три десятиліття незалежності до 1944 року, протягом яких сформувалися державні інституції веберіанського типу. В той час як Україна здобула незалежність лише у 1991 році, і процес інституційного будівництва був непослідовним [74]. Проте за всіх відмінностей існує фундаментальна спільність: і Фінляндія 1944 року, і Україна 2020-х років переживають момент, коли повоєнна криза стає каталізатором системних реформ. Саме цей механізм використання вікна можливостей становить основу для порівняння. Важливим є не точне відтворення фінської моделі, а свідоме використання цього моменту.

2.4.2. Фінляндія як найближча історична паралель

Серед можливих історичних паралелей (Південна Корея після 1950-х, Німеччина після 1945-го, балтійські країни після 1991-го) фінський випадок виділяється як найбільш релевантний для України з чотирьох причин. По-перше, Фінляндія пережила реальні воєнні руйнування та територіальні втрати: окрім втрати 12% території (10% виробничих потужностей), країна мусила інтегрувати 420 тис. внутрішньо переміщених осіб, це становить 11% усього населення [75]. По-друге, і це найважливіше, Фінляндія перебувала під постійним геополітичним тиском з боку СРСР: Договір про дружбу, співпрацю та взаємну допомогу 1948 року фактично обмежував її зовнішньополітичні опції, формуючи феномен «фінляндизації». Це пряма паралель з ситуацією України, яка навіть після перемоги у війні продовжуватиме співіснувати з агресивним сусідом. У цих умовах побудова welfare state стала не лише внутрішнім проєктом, а й елементом геополітичної стратегії, де стабільна, заможна Фінляндія з сильною соціальною згуртованістю була менш вразливою до зовнішнього тиску. По-третє, Фінляндія мала обмежені ресурси: вона мусила виплачувати колосальні репарації СРСР (близько 4–5% ВВП щороку протягом 1944–1952 років) одночасно з відбудовою [76], що змушувало до жорсткої пріоритизації. Україна опиниться в аналогічній ситуації через витрати на оборону та обслуговування боргу. По-четверте, фінський досвід спростовує детерміністські аргументи про те, що welfare state можливий лише у виключно сприятливих умовах: за вісім років (1944–1952) країна виплачувала репарації, інтегрувала переселенців та закладала основи соціальної держави, а за наступні двадцять років наздогнала Швецію та Норвегію за більшістю показників [10].

Таблиця 2.2

Критерій	Фінляндія після 1944	Україна після завершення війни
Масштаб руйнувань	Втрата 12% території (Карелія); 420 тис.	Пряма шкода понад \$150 млрд; масштабні руйнування житла,

Критерій	Фінляндія після 1944	Україна після завершення війни
	переселенців (11% населення)	енергетики, промисловості; мільйони переселенців
Геополітичний контекст	Постійний тиск СРСР; обмежений суверенітет (Договір 1948); «фінляндизація»	Тиск Росії; загроза повторної агресії; необхідність підтримки обороноздатності
Фінансові обтяження	Репарації СРСР: 4–5% ВВП щороку (1944–1952)	Обслуговування зовнішнього боргу; витрати на оборону (3–5% ВВП довгостроково)
Інституційна база	Століття автономії (1809–1917) + 27 років незалежності; функціонуючі інституції	33 роки незалежності; слабкі інституції; реформи після 2014
Вектор інтеграції	Скандинавська співпраця (з 1952), нейтралітет, ЄС (1995)	Євроінтеграція (кандидат з 2022); процес вступу до НАТО

Порівняння стартових умов побудови welfare state: Фінляндія після 1944 та Україна після завершення війни

Джерело: складено автором на основі Kangas & Palme (2005), OECD Historical Statistics, World Bank (2024)

2.4.3. Етапи побудови фінського welfare state (1944–1980)

Побудова фінського welfare state не була одномоментним актом, а тривалим процесом поетапних реформ протягом майже чотирьох десятиліть, який можна розділити на чотири періоди.

Перший період: відновлення та базові реформи (1944–1950). У найскладніших умовах, паралельно з виплатою репарацій та інтеграцією переселенців, закладено основи соціальної держави. У 1945 році парламент прийняв Закон про допомогу сім'ям з дітьми (Lapsilisäläki), який запровадив універсальні виплати незалежно від доходів батьків, що є першим елементом універсалізму [77]. У 1948 році проведено пенсійну реформу, яка запровадила базову державну пенсію для всіх громадян віком понад 65 років [78].

Ключовим механізмом фінансування стало введення соціальних внесків роботодавців: фінська модель з самого початку базувалася на принципі співфінансування.

Другий період: консолідація та розширення (1950–1966). Після завершення виплати репарацій у 1952 році Фінляндія спрямовувала більше ресурсів на внутрішній розвиток. У 1956 році запроваджено систему універсального медичного страхування (Sairausvakuutuslaki), а у 1961 році Закон про загальну пенсію (Kansaneläkelaki) створив двоступеневу систему: універсальна базова пенсія для всіх плюс професійна, пропорційна заробітку [79]. Реформи проводилися через широкий соціальний консенсус у корпоративістських структурах, формуючи традицію тристороннього соціального діалогу.

Третій період: прорив - «Народний фронт» (1966–1970). Лівоцентристський коаліційний уряд об'єднав соціал-демократів та комуністів навколо проєкту реформ. У 1967 році проведено масштабну освітню реформу (Peruskoulu-uudistus): єдина дев'ятирічна обов'язкова школа замість двоколіїної системи. Ця реформа вважається одним із ключових факторів пізнішого економічного успіху Фінляндії. У 1969 році Закон про охорону здоров'я (Kansanterveyslaki) запровадив мережу муніципальних центрів первинної медичної допомоги по всій країні.

Четвертий період: вирівнювання зі Скандинавією (1970–1980). У 1973 році Закон про соціальне обслуговування (Sosiaalihuoltolaki) запровадив комплексну систему муніципальних соціальних послуг (центри денного догляду, будинки для літніх, послуги для людей з інвалідністю). До 1977 року рівень соціальних видатків досяг 20% ВВП. Паралельне економічне зростання дозволяло фінансувати щедрі програми без надмірного боргу (ВВП на душу населення зріс майже втричі за 1950–1980 роки).

Уроки фінського досвіду для України. По-перше, побудова welfare state це марафон, а не спринт: Фінляндії знадобилося 25–30 років послідовних зусиль, проте Україна може прискорити процес, використовуючи готові

інституційні рішення та міжнародну підтримку. По-друге, навіть за несприятливих умов можливо закладати основи соціальної держави — Фінляндія розпочала базові реформи вже в 1944–1945 роках, тож для України це означає, що базові елементи соціальної політики можна запроваджувати паралельно з відбудовою. По-третє, критично важливим є соціальний консенсус: фінські реформи були успішними тому, що базувалися на тристоронньому діалозі профспілок, роботодавців та партій різних ідеологій. По-четверте, соціальна політика не може бути відірваною від економічної — Фінляндія змогла фінансувати щедрі програми завдяки потроєнню ВВП за 1950–1980 роки. По-п'яте, геополітичний тиск може бути каталізатором: Україна здатна використати євроінтеграційний порядок денний як зобов'язання щодо приведення соціальної політики у відповідність до європейських стандартів. Загалом релевантність фінського досвіду полягає не у схожості умов, а у спільному механізмі використання повоєнної кризи як вікна можливостей; водночас в епоху цифровізації (див. підрозділ 2.3) потрібна не механічна копія, а креативна адаптація з урахуванням викликів XXI століття.

2.5. Перспективи та рекомендації щодо впровадження елементів скандинавської моделі в Україні

А) Синтез попередніх підрозділів: від аналізу до стратегії

Проведений у попередніх підрозділах комплексний аналіз дозволяє синтезувати висновки, які формують основу для конкретних рекомендацій. По-перше, гар-аналіз із підрозділу 2.2 виявив системний розрив між українською та скандинавською моделями за всіма вісьмома критеріями, причому найбільш критичні розриви, трьох сферах: активні програми ринку праці (різниця у 16 разів, 0,08% проти 1,27% ВВП у Швеції), охорона здоров'я (3,5% ВВП в Україні проти 9,5–11,4% у Скандинавії) та охоплення соціальним захистом (45% населення проти 92–95%). Не менш важливим є висновок про неефективність використання навіть наявних ресурсів: за рівнем соціальних

видатків Україна мала б досягти HDI близько 0,872, проте фактичний показник становить 0,734 (гар у 0,138 пунктів), що свідчить про роль корупції, неоптимальної структури видатків та слабкості державного управління. Навіть збільшення фінансування без реформування інституційної структури не дасть бажаних результатів.

По-друге, досвід функціонування скандинавської моделі (підрозділ 2.1) надає конкретний набір ефективних інструментів: шведська флексикьюріті, норвезький Державний пенсійний фонд як механізм міжгенераційної справедливості, фінська освітня модель з лідерством у PISA, універсалістський підхід замість категоріального. По-третє, виклики цифровізації та ІІІ (підрозділ 2.3) задають контекст: близько 47% робочих місць в Україні знаходяться під ризиком автоматизації, тож країна має унікальну можливість для leapfrogging інвестування в ALMP як превентивної стратегії та побудови моделі, адаптованої до економіки знань, замість копіювання інститутів 1970-х років. По-четверте, фінський прецедент (підрозділ 2.4) доводить реалістичність амбітних цілей навіть за обмежених ресурсів та геополітичного тиску: за 20–30 років Фінляндія побудувала повноцінний welfare state, який став елементом стратегії національної безпеки. Загальний стратегічний висновок: Україна має можливість побудувати модель нового покоління, що поєднає скандинавські принципи універсалізму з адаптацією до викликів XXI століття.

Б) Рекомендації за критеріями: від гар до конкретних дій

На основі гар-аналізу та скандинавського досвіду сформульовано конкретні рекомендації для кожного з вісьмох критеріїв (табл. 2.3).

Таблиця 2.3

Критерій	Поточний стан України	Скандинавський рівень	Пріоритетні кроки
Соціальні видатки	17,0% ВВП	25–29% ВВП	Поетапне збільшення через податкову реформу;

Критерій	Поточний стан України	Скандинавський рівень	Пріоритетні кроки
			ефективніше використання існуючих коштів
Охоплення соц. захистом	45% (адресний)	92–95% (універсальний)	Перехід від категоріального до універсального підходу; детінізація економіки
Податкове навантаження	30,5% ВВП	39–43% ВВП	Розширення податкової бази; прогресивна шкала ПДФО; підвищення довіри до держави
Ринок праці (ALMP)	0,08% ВВП	0,7–1,3% ВВП	Масштабні програми перенавчання; реформа служби зайнятості; флексикьюріті
Охорона здоров'я	3,5% ВВП	9,5–11,4% ВВП	Продовження медичної реформи; збільшення державного фінансування; первинна ланка
Освіта	5,4% ВВП (низька якість)	6,4–7,6% ВВП (висока якість)	Інвестиції в педагогів; модернізація інфраструктури; цифровізація; автономія шкіл
Декомодифікація	Заміщення пенсії 32%	50–55%	Реформа пенсійної системи; розвиток мережі соціальних послуг; підтримка догляду
Рівень нерівності	Реальний Джині 0,36–0,38	0,26–0,27	Прогресивне оподаткування; інвестиції в освіту як канал мобільності

Рекомендації щодо впровадження елементів скандинавської моделі за критеріями

Джерело: розроблено автором на основі аналізу підрозділів 2.1–2.4

Спільні характеристики цих рекомендацій: трансформація буде поступовою (15–30 років), критерії взаємопов'язані (універсалізація неможлива без розширення податкової бази через детінізацію, якісна освіта та охорона здоров'я потребує збільшення видатків, ефективність інститутів буде досягнутою через подолання корупції), а ключовими є не лише кількісні

показники, а й якісні зміни в інституційній структурі та рівні суспільної довіри.

В) Дорожня карта реформ: поетапна трансформація

Короткостроковий горизонт (1–3 роки) фокусується на реформах, реалізованих в умовах повоєнної відбудови, які створюють фундамент для подальших трансформацій: цифровізація державних послуг за естонським зразком (без значних бюджетних витрат, проте з радикальним підвищенням ефективності адміністрування), завершення медичної реформи первинної ланки, базова реформа служби зайнятості, інституційне будівництво — судова та антикорупційна реформи. **Середньостроковий горизонт (3–7 років)** передбачає системні реформи, що потребують значних ресурсів та сформованого консенсусу: універсалізація соціального захисту, прогресивна шкала ПДФО [80], масштабування ALMP до 1% ВВП із модернізованими центрами зайнятості та партнерствами з роботодавцями, реформа пенсійної системи, розвиток мережі соціальних послуг. Тобто, структурний зсув у бік інвестицій у людський капітал має на увазі. **Довгостроковий горизонт (7–15 років)** орієнтований на досягнення скандинавських стандартів: соціальні видатки 25%+ ВВП, повноцінна флексикьюріті, реальний Джині на рівні 0,30, високий рівень довіри до держави (6+ балів з 10) [81; 82]. Фінський досвід доводить, що навіть за складніших стартових умов така трансформація можлива протягом 20–30 років за наявності послідовної стратегії. *(Рисунок Л.1, див. додаток Л)*

Г) Обґрунтування вибору скандинавської моделі як орієнтиру

Вибір скандинавської моделі базується на трьох групах аргументів. По-перше, відповідність ціннісним орієнтаціям українського суспільства: близько 78% українців вважають, що держава має забезпечувати гідний рівень життя для людей похилого віку, а 82% підтримують державне фінансування охорони

здоров'я та освіти [83], що відповідає скандинавському універсалізму більше, ніж ліберальній моделі. На відміну від консервативної моделі з її прив'язкою прав до трудових внесків, скандинавський підхід на основі громадянства краще відповідає потребам країни з високим рівнем неформальної зайнятості [84]. Культурна цінність освіти та успадкована інфраструктура (мережа дитячих садків, шкіл, поліклінік) створюють матеріальну базу для розбудови універсальної системи [85].

По-друге, скандинавська модель є найбільш сумісною з євроінтеграційним курсом: за Індексом глобальної конкурентоспроможності 2023–2024 Данія посідає 2-ге місце у світі, Швеція - 4-те, Фінляндія - 6-те [86]. За Democracy Index, Норвегія та Швеція входять до п'ятірки [87]. Модель не є перешкодою для економічної ефективності, а її доповненням. Концепція «Європи соціальних прав» (European Pillar of Social Rights, 2017) [88] багато в чому відображає скандинавську філософію, тож орієнтація на цю модель сприяє європейській інтеграції. По-третє, скандинавська модель демонструє найвищу ефективність: за HDI 2023 Норвегія посідає 1-ше місце (0,961), Швеція на 7-му, Фінляндія має 11-те [89]. За World Happiness Report 2024 Фінляндія сьомий рік поспіль на першому місці [90]. Стійкість моделі підтверджена кризами 2008–2009 років та пандемією COVID-19 [91; 92].

Водночас орієнтація на скандинавську модель не означає механічного копіювання, тому що Україна має враховувати власний контекст: пострадянську спадщину, геополітичні виклики, демографічні тренди. Альтернативи менш релевантні: ліберальна модель не забезпечує соціальної згуртованості та залишає значну частину населення вразливою до шоків [93], а консервативна передбачає стабільну формальну зайнятість, якої Україна поки не має.

ВИСНОВКИ

Кваліфікаційна бакалаврська робота присвячена комплексному аналізу скандинавської моделі соціальної держави та обґрунтуванню перспектив її

впровадження в Україні. За результатами проведеного дослідження сформульовано такі висновки.

1. Дослідження підтвердило, що поняття «соціальна держава» є багатовимірним феноменом, який не має єдиного загальноприйнятого визначення. Синтез концепцій Т. Маршалла (соціальні права як складова громадянства), Г. Еспінг-Андерсена (декомодифікація як ключовий критерій) та Р. Тітмуса (нормативна логіка надання соціальних благ) дозволив обґрунтувати авторське робоче визначення: “Соціальна держава - це державна форма організації суспільства, за якої держава бере на себе відповідальність за забезпечення базових соціальних прав громадян через систему інститутів перерозподілу, соціального страхування та публічних послуг з метою досягнення соціальної справедливості та зниження нерівності.” Саме це визначення використовувалося як методологічна основа для всього подальшого аналізу.

2. Аналіз основних класифікацій моделей соціальної держави (Еспінг-Андерсен, Тітмус, Фернісс і Тілтон, Дікон/Черамі) виявив, що кожна з них акцентує різні аспекти: рівень декомодифікації, логіку надання благ, цілі соціальної політики або траєкторію трансформації. Авторська восьмикритеріальна система порівняльного аналізу, розроблена на синтезі цих підходів, охоплює: рівень соціальних видатків, охоплення соціальним захистом, податкове навантаження, модель ринку праці, систему охорони здоров'я, систему освіти, рівень декомодифікації та рівень нерівності доходів. Ця рамка забезпечила методологічну єдність та коректність усіх наступних порівнянь.

3. Скандинавська (соціал-демократична) модель посідає особливе місце у системі класифікацій як найбільш послідовна реалізація принципів соціальної держави. Її шість ключових принципів: універсальність, висока декомодифікація, трипартизм, висока суспільна довіра, гендерна рівність та

активна політика зайнятості. Вони утворюють взаємопов'язану систему, ефективність якої визначається не окремими параметрами, а їх синергетичною взаємодією. Порівняльний аналіз Швеції, Норвегії та Фінляндії виявив значні внутрішні відмінності: у механізмах фінансування (Нафтовий фонд Норвегії), моделях управління соціальними послугами (квазі-ринки в Швеції, плюралізм у Фінляндії) та результатах освіти (лідерство Фінляндії в PISA), при умові збереження спільних фундаментальних принципів.

4. Порівняльний аналіз соціальної моделі України за восьми критеріями дослідження виявив системний розрив між українською та скандинавською моделями. Найбільш критичний розрив зафіксовано у сфері активної політики ринку праці. Україна витрачає лише 0,08% ВВП на ALMP, що у 16 разів менше за Швецію. Суттєві відставання також зафіксовано за охопленням соціальним захистом (45% проти 92–95%), видатками на охорону здоров'я (3,5% ВВП проти 9,5–11,4%) та рівнем декомодифікації (коефіцієнт заміщення пенсії 30–35% проти 50–55%). Регресійний аналіз залежності ІЛР від рівня соціальних видатків підтвердив, що Україна знаходиться на 0,138 пункти нижче очікуваного значення, що свідчить про те, що проблема полягає не лише у недостатньому обсязі фінансування, а й у низькій ефективності соціальних інститутів, корупції та неоптимальній структурі видатків.

5. Аналіз викликів цифровізації та штучного інтелекту для скандинавської моделі засвідчив, що автоматизація загрожує 32–35% робочих місць у скандинавських країнах і до 47% в Україні. Відповіддю скандинавських країн стали три стратегії адаптації: масштабне перенавчання (шведська програма *Kompetenslyftet*), розширення соціального захисту на нові форми зайнятості (норвезька реформа 2019 р.) та експерименти з базовим безумовним доходом (фінський ББД 2017–2018 рр.). Для України ці досвіди відкривають можливість «технологічного стрибка» (*leapfrogging*). Воно являє собою побудову моделі соціального захисту, адаптованої до реалій економіки знань, з пропуском застарілих інституційних рішень.

6. Фінська модель побудови welfare state у повоєнний період є найбільш релевантною історичною паралеллю для України. Незважаючи на відмінності у масштабі руйнувань та стартових умовах, спільний механізм полягає у використанні повоєнної кризи як каталізатора системних реформ. Фінляндія довела, що побудова повноцінного welfare state можлива навіть в умовах виплати репарацій, геополітичного тиску та обмежених ресурсів. Але слід зауважити, що це є можливим за наявності послідовної стратегії та широкого соціального консенсусу. Критично важливими уроками фінського досвіду для України є кілька моментів, а саме: розпочати базові реформи одразу після завершення активної фази війни, пріоритизувати освітні реформи як довгострокову інвестицію в людський капітал та використати євроінтеграційний порядок денний як зобов'язуючий механізм наближення соціальних стандартів до європейських.

7. На основі синтезу проведеного аналізу обґрунтовано дорожню карту реформ за трьома горизонтами. У короткостроковій перспективі (1–3 роки): цифровізація державних послуг за естонським зразком, завершення реформи первинної медичної допомоги, базова реформа служби зайнятості. У середньостроковій перспективі (3–7 років): перехід від категоріального до універсального підходу в соціальному захисті, запровадження прогресивної шкали ПДФО, масштабування програм ALMP до 1% ВВП. У довгостроковій перспективі (7–15 років): збільшення соціальних видатків до 25%+ ВВП, повноцінна флексикьюріті, зниження реального коефіцієнта Джині до рівня 0,30. Вибір скандинавської моделі як орієнтиру обґрунтовано відповідністю ціннісним орієнтаціям українського суспільства (82% підтримують державне фінансування охорони здоров'я і освіти), сумісністю з євроінтеграційним курсом та підтвердженою ефективністю: Норвегія посідає 1-ше місце за ІЛР (0,961), Фінляндія сьомий рік поспіль очолює World Happiness Report.

Таким чином, скандинавська модель соціальної держави є для України не утопічним ідеалом, а реалістичним орієнтиром довгострокового розвитку. Її

впровадження вимагає не механічного копіювання, а свідомої адаптації принципів до українського контексту (пострадянської спадщини, воєнних руйнувань та викликів цифровізації). Фінський прецедент доводить: навіть за несприятливих стартових умов повноцінна трансформація соціальної держави досяжна протягом 20–30 років за наявності консенсусу, послідовності та інституційної спроможності.

Загальний обсяг роботи становить:

64 сторінок,

7 таблиць,

7 рисунків,

список використаних джерел налічує 116 найменувань,

7 додатків.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Marshall T. H. *Citizenship and Social Class*. Cambridge : Cambridge University Press, 1950. 154 p.
2. Esping-Andersen G. *The Three Worlds of Welfare Capitalism*. Princeton : Princeton University Press, 1990. 260 p.
3. Titmuss R. *Social Policy: An Introduction*. London : Allen & Unwin, 1974. 164 p.
4. Лібанова Е. М. Соціальна держава: концептуальні засади та практика реалізації в Україні // Демографія та соціальна економіка. 2020. № 2. С. 3–22.
5. Колот А. М. Соціально-трудові відносини: теорія і практика регулювання. Київ : КНЕУ, 2003. 230 с.
6. Скуратівський В. А. Соціальна держава в Україні: ризики та орієнтири. Київ : УАДУ, 2005. 189 с.
7. Hennock E. P. *The Origin of the Welfare State in England and Germany, 1850–1914*. Cambridge : Cambridge University Press, 2007. 368 p.
8. Keynes J. M. *The General Theory of Employment, Interest and Money*. London : Macmillan, 1936. 472 p.
9. Beveridge W. *Social Insurance and Allied Services*. London : HMSO, 1942. 299 p.
10. Harvey D. *A Brief History of Neoliberalism*. Oxford : Oxford University Press, 2005. 247 p.
11. Lewis J. Gender and the Development of Welfare Regimes // *Journal of European Social Policy*. 1992. Vol. 2, № 3. P. 159–173.
12. Furniss N., Tilton T. *The Case for the Welfare State*. Bloomington : Indiana University Press, 1977. 220 p.
13. Cerami A. *Social Policy in Central and Eastern Europe*. Berlin : LIT Verlag, 2006. 278 p.
14. OECD. *Social Expenditure Database (SOCX)*. URL: <https://data-explorer.oecd.org> (дата звернення: 07.04.2026).
15. World Bank. *World Development Indicators*. URL: <https://databank.worldbank.org> (дата звернення: 07.04.2026).
16. Eurostat. *Social protection statistics*. URL: <https://ec.europa.eu/eurostat/statistics->

explained/index.php/Social_protection_statistics (дата звернення: 07.04.2026).

17. OECD. Society at a Glance 2024. Paris : OECD Publishing, 2024. 142 p.
18. Korpi W., Palme J. The Paradox of Redistribution and Strategies of Equality // American Sociological Review. 1998. Vol. 63, № 5. P. 661–687.
19. Bergh A. Sweden and the Revival of the Capitalist Welfare State. Cheltenham : Edward Elgar, 2014. 200 p.
20. Rothstein B., Uslaner E. M. All for All: Equality, Corruption, and Social Trust // World Politics. 2005. Vol. 58, № 1. P. 41–72.
21. Norges Bank Investment Management. Annual Report 2023. Oslo : NBIM, 2024. 156 p.
22. Norwegian Ministry of Finance. The Fiscal Policy Guidelines. Oslo : Government of Norway, 2023.
23. The Global Economy. Finland: Elderly population. URL: https://www.theglobaleconomy.com/Finland/elderly_population/ (дата звернення: 07.04.2026).
24. Jonung L. The Swedish Model for Resolving the Banking Crisis of 1991–93 // European Commission Economic Papers. 2009. No. 360.
25. Statistics Norway. Nursing homes, home care services. URL: <https://www.ssb.no/en/helse/helsetjenester> (дата звернення: 07.04.2026).
26. Anttonen A., Sipilä J. Universalism in social care for older people in Finland // Scandinavian Journal of Caring Sciences. 2003. Vol. 17, № 1. P. 37–45.
27. Stolt R., Blomqvist P., Winblad U. Privatization of social services // Social Science & Medicine. 2011. Vol. 72, № 4. P. 560–567.
28. OECD. Revenue Statistics 2024. Paris : OECD Publishing, 2024.
29. OECD. Tax Database. Top Statutory Personal Income Tax Rates. URL: <https://stats.oecd.org> (дата звернення: 07.04.2026).
30. European Commission. VAT Rates in EU Member States. Taxud.c.1. Brussels : European Commission, 2024.
31. World Economic Forum. Global Competitiveness Report 2023–2024. Geneva : WEF, 2024.
32. OECD. Employment Protection Legislation Database. URL: <https://www.oecd.org/employment> (дата звернення: 07.04.2026).
33. OECD. Public expenditure on active labour market policies. URL: <https://data.oecd.org> (дата звернення: 07.04.2026).

34. OECD. Unemployment rate. URL: <https://data.oecd.org/unemp/unemployment-rate.htm> (дата звернення: 07.04.2026).
35. OECD. Long-term unemployment rate. URL: <https://data.oecd.org/unemp/long-term-unemployment-rate.htm> (дата звернення: 07.04.2026).
36. OECD/AIAS. ICTWSS Database. Version 7.0. Amsterdam : AIAS, 2023.
37. OECD. Health Statistics 2024. URL: <https://data.oecd.org/healthres/health-spending.htm> (дата звернення: 07.04.2026).
38. OECD. Life expectancy at birth. URL: <https://data.oecd.org/healthstat/life-expectancy-at-birth.htm> (дата звернення: 07.04.2026).
39. OECD. Infant mortality rates. URL: <https://data.oecd.org/healthstat/infant-mortality-rates.htm> (дата звернення: 07.04.2026).
40. Finnish Ministry of Social Affairs and Health. Health and Social Services Reform. URL: <https://stm.fi/en/social-welfare-and-health-care-reform> (дата звернення: 07.04.2026).
41. OECD. PISA 2022 Results: Finland. URL: <https://www.oecd.org/pisa/publications/pisa-2022-results.htm> (дата звернення: 07.04.2026).
42. OECD. PISA 2022 Results: Norway. URL: <https://www.oecd.org/pisa/publications/pisa-2022-results.htm> (дата звернення: 07.04.2026).
43. OECD. PISA 2022 Results: Sweden. URL: <https://www.oecd.org/pisa/publications/pisa-2022-results.htm> (дата звернення: 07.04.2026).
44. OECD. Education at a Glance 2024. URL: <https://data.oecd.org/eduresource/education-spending.htm> (дата звернення: 07.04.2026).
45. Sahlberg P. Finnish Lessons: What Can the World Learn from Educational Change in Finland? New York : Teachers College Press, 2011. 192 p.
46. Swedish National Agency for Education. Schools and Pupils in Sweden 2022/23. Stockholm : Skolverket, 2023.
47. Norwegian Labour and Welfare Administration (NAV). Unemployment Benefits. URL: <https://www.nav.no/en/home> (дата звернення: 07.04.2026).

48. Swedish Public Employment Service. Unemployment Insurance. URL: <https://arbetsformedlingen.se> (дата звернення: 07.04.2026).
49. Finnish Centre for Pensions. The Finnish Pension System. Helsinki : ETK, 2024.
50. OECD. Income Distribution Database. Gini after taxes. URL: <https://data.oecd.org/inequality/income-inequality.htm> (дата звернення: 07.04.2026).
51. OECD. Income Distribution Database. Gini before taxes. URL: <https://data.oecd.org/inequality/income-inequality.htm> (дата звернення: 07.04.2026).
52. OECD. Income Distribution Database. Historical time series 1990–2023 (Sweden). URL: <https://data.oecd.org> (дата звернення: 07.04.2026).
53. OECD. Income Distribution Database. Historical time series 1990–2023 (Norway). URL: <https://data.oecd.org> (дата звернення: 07.04.2026).
54. Credit Suisse Research Institute. Global Wealth Report 2023. Zurich : Credit Suisse AG, 2023.
55. Держстат України. Соціальний захист населення України : статистичний збірник. Київ : Держстат, 2024.
56. World Bank. Ukraine Public Finance Review 2024. Washington, DC : World Bank Group, 2024.
57. Рахункова палата України. Звіт про результати аудиту ефективності системи соціального захисту в Україні 2023. Київ : РПУ, 2023.
58. Міністерство соціальної політики України. Соціальний захист в Україні : статистичний бюлетень 2023. Київ : Мінсоцполітики, 2024.
59. International Labour Organization. ILOSTAT — Ukraine Country Profile. Geneva : ILO, 2022. URL: <https://ilostat.ilo.org/data/country-profiles/ukr/> (дата звернення: 07.04.2026).
60. Міністерство економіки України. Тенденції тіньової економіки в Україні : аналітичні матеріали. Київ : Мінекономіки, 2022. URL: <https://me.gov.ua/Documents/List?lang=uk-UA&tag=TendentsiiTinvoiEkonomiki> (дата звернення: 07.04.2026).
61. European Social Survey ERIC. ESS Round 10 (2022/2023). Bergen : ESS ERIC, 2023. URL: <https://www.europeansocialsurvey.org> (дата звернення: 07.04.2026).

62. Transparency International. Corruption Perceptions Index 2023. Berlin : Transparency International, 2024. URL: <https://www.transparency.org/en/cpi/2023> (дата звернення: 07.04.2026).
63. Державна служба зайнятості України. Аналітичний звіт про результати діяльності за 2023 рік. Київ : ДСЗ, 2024. URL: <https://www.dcz.gov.ua> (дата звернення: 07.04.2026).
64. WHO Regional Office for Europe. European Health Information Gateway: Ukraine. URL: <https://gateway.euro.who.int/en/countries/ukraine/> (дата звернення: 07.04.2026).
65. Національна служба здоров'я України. Звіт про результати діяльності НСЗУ за 2023 рік. Київ : НСЗУ, 2024. URL: <https://nszu.gov.ua> (дата звернення: 07.04.2026).
66. OECD. PISA 2018 Results: Volumes I–V. URL: <https://www.oecd.org/pisa/publications/pisa-2018-results.htm> (дата звернення: 07.04.2026).
67. Пенсійний фонд України. Звіт про виконання бюджету Пенсійного фонду України за 2023 рік. Київ : ПФУ, 2024. URL: <https://www.pfu.gov.ua> (дата звернення: 07.04.2026).
68. Лібанова Е. М. Нерівність в українському суспільстві: витоки та сучасність // Економіка України. 2014. № 3. С. 4–19.
69. Deacon B. Global Social Policy and Governance. London : SAGE Publications, 2007. 176 p.
70. Конституція України : прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. Київ : Право, 2006. 64 с.
71. United Nations Development Programme. Human Development Report 2023/2024: Breaking the Gridlock. New York : UNDP, 2024. 318 p.
72. Міністерство цифрової трансформації України. Платформа «Дія». URL: <https://diia.gov.ua> (дата звернення: 07.04.2026).
73. Arbetsförmedlingen. Kompetenslyftet — Slutrapport 2020. Stockholm : Swedish Public Employment Service, 2020. 87 p.
74. Frey C. B., Osborne M. A. The Future of Employment: How Susceptible Are Jobs to Computerisation? Oxford : Oxford Martin School, University of Oxford, 2013. 72 p.
75. Kangas O., Jauhiainen S., Simanainen M., Ylikännö M. The Basic Income Experiment 2017–2018 in Finland. Preliminary Results. Helsinki : Ministry of Social Affairs and Health, 2019. 40 p.

76. McKinsey Global Institute. Jobs Lost, Jobs Gained: Workforce Transitions in a Time of Automation. New York : McKinsey & Company, 2017. 148 p.
77. OECD. Automation, Skills Use and Training // OECD Social, Employment and Migration Working Papers. Paris : OECD Publishing, 2019. No. 202. 82 p.
78. OECD. Employment Outlook 2019: The Future of Work. Paris : OECD Publishing, 2019. 322 p.
79. Statistics Norway. Labour Force Survey 2021. Oslo : Statistics Norway, 2021. URL: <https://www.ssb.no/en> (дата звернення: 07.04.2026).
80. World Bank. The Future of Work in Ukraine: Background Paper for the Country Economic Memorandum. Washington, DC : World Bank Group, 2020. 156 p.
81. European Commission. Digital Economy and Society Index (DESI) 2021. Brussels : European Commission, 2021. URL: <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/policies/desi> (дата звернення: 07.04.2026).
82. ILO. The Future of Work: Regional Perspectives — Europe and Central Asia. Geneva : ILO, 2019. URL: <https://www.ilo.org> (дата звернення: 07.04.2026).
83. Nordic Council of Ministers. Nordic Labour Market in the Wake of Digitalisation and Globalisation. Copenhagen : Nordic Council of Ministers, 2019. URL: <https://www.norden.org> (дата звернення: 07.04.2026).
84. World Bank. Ukraine Rapid Damage and Needs Assessment 2024. Washington, DC : World Bank Group, 2024. URL: <https://www.worldbank.org/en/country/ukraine> (дата звернення: 07.04.2026).
85. Jussila O., Hentilä S., Nevakivi J. From Grand Duchy to a Modern State: A Political History of Finland since 1809. London : Hurst & Company, 1999. 256 p.
86. Kangas O., Palme J. Social Policy and Economic Development in the Nordic Countries. Basingstoke : Palgrave Macmillan, 2005. 256 p.
87. Aunesluoma J., Heikkonen E. Finland's War Reparations to the Soviet Union in Context // Scandinavian Economic History Review. 2016. Vol. 64, № 1. P. 64–83.
88. Niemelä H., Salminen K. Social Security in Finland: Development and Present State. Helsinki : Finnish Centre for Pensions, 2006. 156 p.

89. Niemelä H. The Development of Pension Systems in the Nordic Countries // The Nordic Pension Systems / eds. O. Kangas, J. Palme. Luxembourg : OPOCE, 2005. P. 74–95.
90. e-Estonia Briefing Centre. Digital Society. Tallinn : Enterprise Estonia, 2024. URL: <https://e-estonia.com> (дата звернення: 07.04.2026).
91. Ferrera M. The Southern Model of Welfare in Social Europe // Journal of European Social Policy. 1996. Vol. 6, № 1. P. 17–37.
92. Economist Intelligence Unit. Democracy Index 2023. London : EIU, 2024.
93. European Commission. The European Pillar of Social Rights in 20 Principles. Brussels : European Commission, 2017. URL: <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=1606> (дата звернення: 07.04.2026).
94. Helliwell J., Layard R., Sachs J., et al. World Happiness Report 2024. Oxford : Wellbeing Research Centre, 2024.
95. OECD. Economic Outlook: Recovery from the Financial Crisis. Paris : OECD Publishing, 2010.
96. OECD. Health at a Glance: Europe 2022. State of Health in the EU Cycle. Paris : OECD Publishing, 2022.
97. Hacker J. The Great Risk Shift: The New Economic Insecurity and the Decline of the American Dream. New York : Oxford University Press, 2019. 280 p.
98. Hemerijck A. Changing Welfare States. Oxford : Oxford University Press, 2013. 480 p.
99. Julkunen R. The History of Social Policy in Finland // The Nordic Model of Welfare / eds. N. Kildal, S. Kuhnle. London : Routledge, 2005. P. 118–135.
100. Häkkinen U., Martikainen P., Noro A., et al. Aging, Health Expenditure, Proximity to Death, and Income in Finland // Health Economics, Policy and Law. 2008. Vol. 3, № 2. P. 165–195.
101. Hjerpppe R., Jalava J. Economic Growth and Structural Change in Finland // Scandinavian Economic History Review. 2006. Vol. 54, № 2. P. 186–207.
102. Kangas O. The Politics of Social Rights: Studies on the Dimensions of Sickness Insurance in OECD Countries. Stockholm : Swedish Institute for Social Research, 1991. 287 p.

103. Kautto M. The Nordic Countries // *The Oxford Handbook of the Welfare State* / eds. F. Castles et al. Oxford : Oxford University Press, 2010. P. 586–600.
104. Kautto M., Heikkilä M., Hvinden B., et al. *Nordic Social Policy: Changing Welfare States*. London : Routledge, 1999. 312 p.
105. Maddison A. *Historical Statistics of the World Economy: 1–2008 AD*. URL: <https://www.rug.nl/ggdc/historicaldevelopment/maddison/> (дата звернення: 07.04.2026).
106. Myllyntaus T. The Finnish Model of Technology Transfer // *Scandinavian Economic History Review*. 1990. Vol. 38, № 2. P. 87–104.
107. Pihkala E. The Economy of Finland in the Twentieth Century // *Finnish Economic Papers*. 1999. Vol. 12, № 1. P. 5–24.
108. Pihkala E. The War Reparations and the Development of Finnish Industry // *Scandinavian Journal of History*. 1977. Vol. 2, № 1–4. P. 197–207.
109. Raumolin J. The Problem of the Genesis of Reforms in Finland's Post-War Social Policy // *Acta Sociologica*. 1984. Vol. 27, № 4. P. 307–324.
110. Saari J. Finland: Towards a Pull Model in Pension Politics // *The Politics of Post-Industrial Welfare States* / eds. K. Armingeon, G. Bonoli. London : Routledge, 2006. P. 120–139.
111. Simola H. *The Finnish Education Mystery: Historical and Sociological Essays on Schooling in Finland*. Frankfurt : Peter Lang, 2015. 234 p.
112. Statistics Finland. Population Structure. URL: https://www.stat.fi/tup/suoluk/suoluk_vaesto_en.html (дата звернення: 07.04.2026).
113. Waris H. Finnish Society in Post-War Period // *The Sociological Review*. 1948. Vol. 40, № 1. P. 75–89.
114. Kiander J. The Evolution of the Finnish Model in the 1990s // *Government Institute for Economic Research Discussion Papers*. Helsinki : VATT, 2004. No. 344. 42 p.
115. Скуратівський В. А., Палій О. М., Лібанова Е. М. *Соціальна політика : навч. посіб.* Київ : УАДУ, 2003. 365 с.
116. OECD. *Historical Statistics 1960–1997*. URL: <https://www.oecd.org/sdd/na/historicalstatistics.htm> (дата звернення: 07.04.2026).

ДОДАТКИ

Додаток А

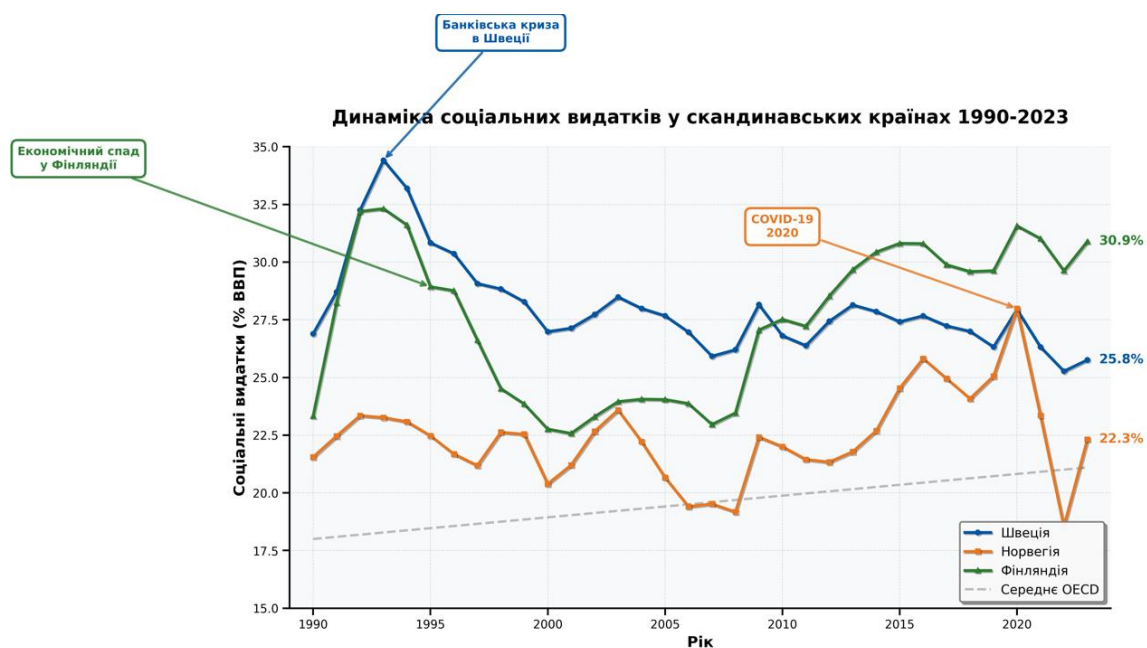

Рисунок А.1 — Динаміка соціальних видатків у скандинавських країнах 1990–2023

Джерело: складено автором на основі даних OECD Social Expenditure Database (SOCX) [14] та OECD Society at a Glance 2024 [17].

Додаток Б

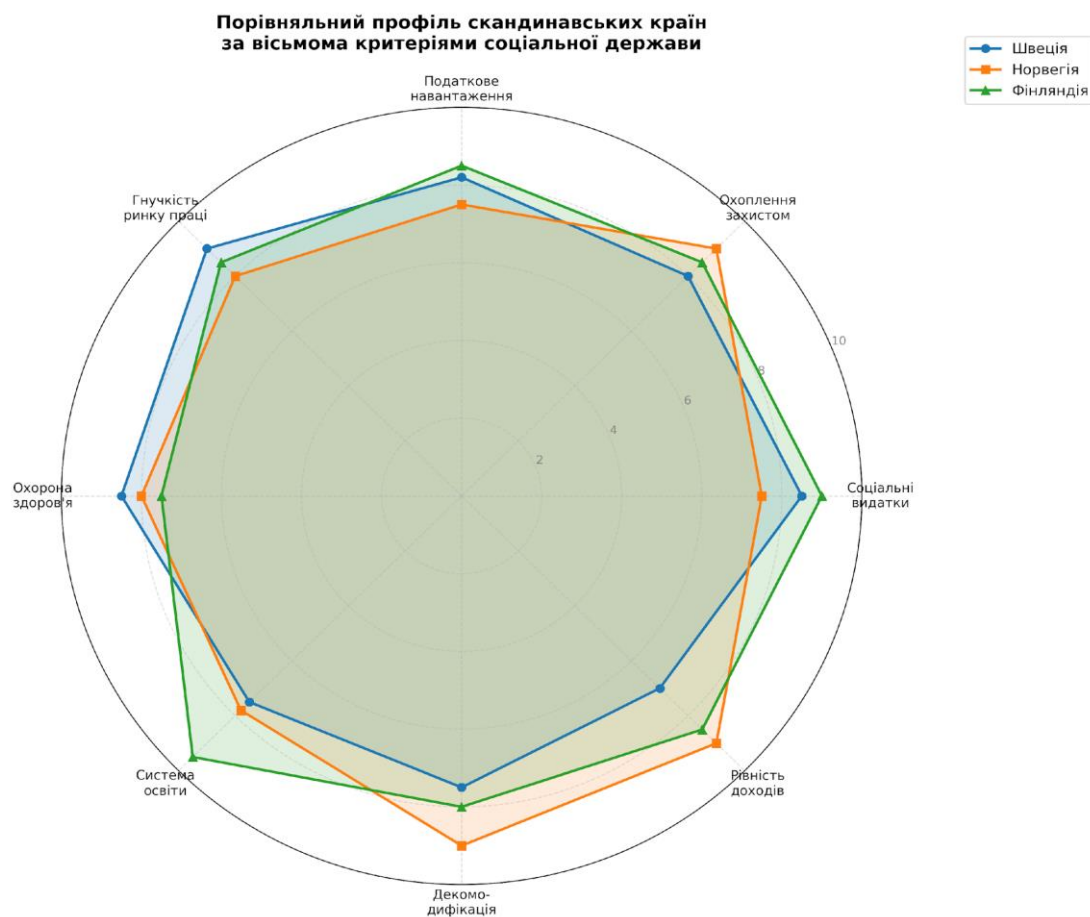

Рисунок Б.1 — Порівняльний профіль скандинавських країн за вісьмома критеріями

Джерело: складено автором на основі [14; 17; 28; 33; 37; 41; 42; 43; 44; 50].

Додаток В

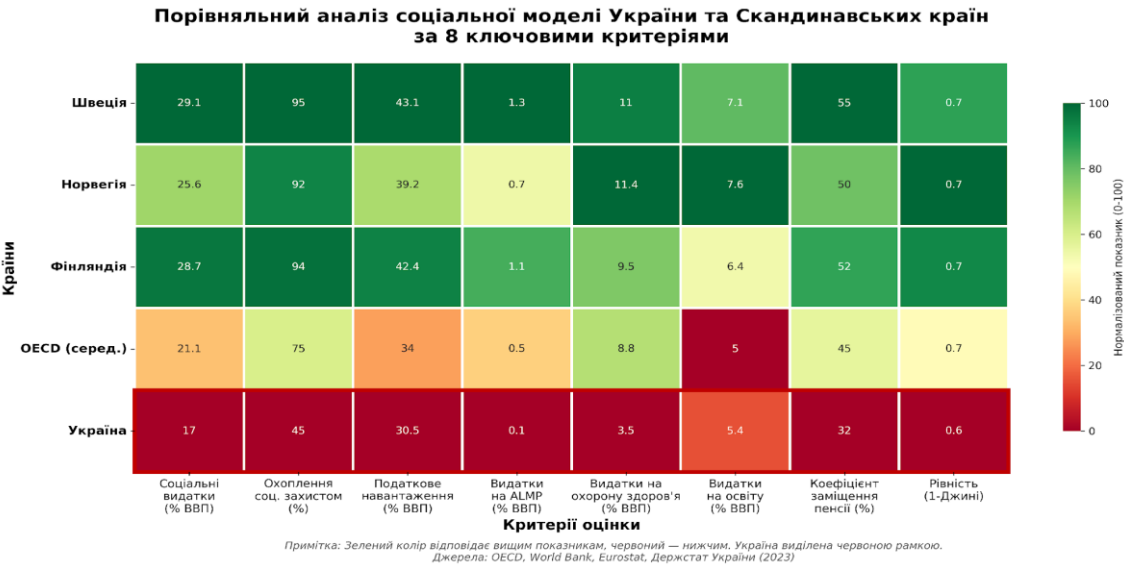

Рисунок В.1 - Порівняльний аналіз соціальної моделі України та скандинавських країн за 8 ключовими критеріями

Джерело: складено автором на основі [1; 5; 10; 15; 19; 24–26; 30; 34; 38–58]. Червоним позначено критичні розриви.

Додаток Г

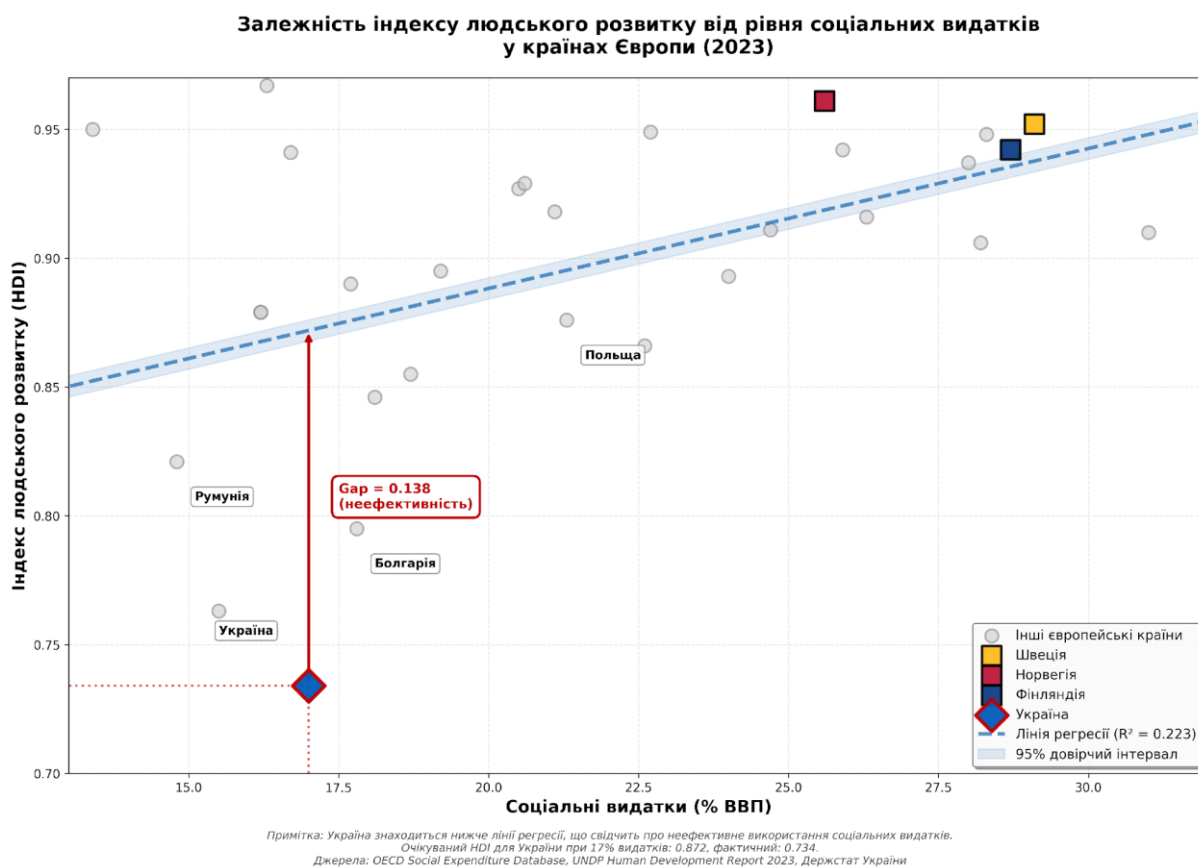

Рисунок Г.1 - Залежність Індексу людського розвитку від рівня соціальних видатків у країнах Європи

Джерело: розраховано автором на основі даних OECD Social Expenditure Database, UNDP Human Development Report 2023

Додаток К

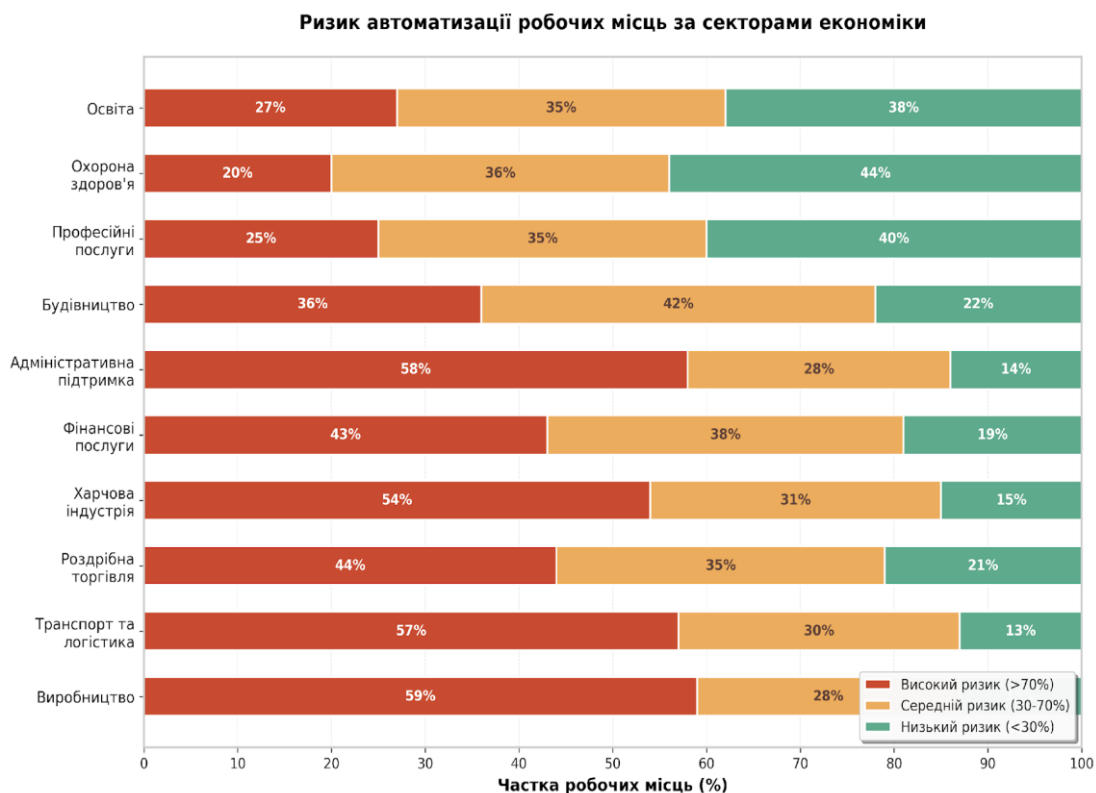

Рисунок К.1 - Ризик автоматизації робочих місць за секторами економіки

Джерело: складено автором на основі даних McKinsey Global Institute (2017), Frey & Osborne (2013)

[65; 66]

Додаток М

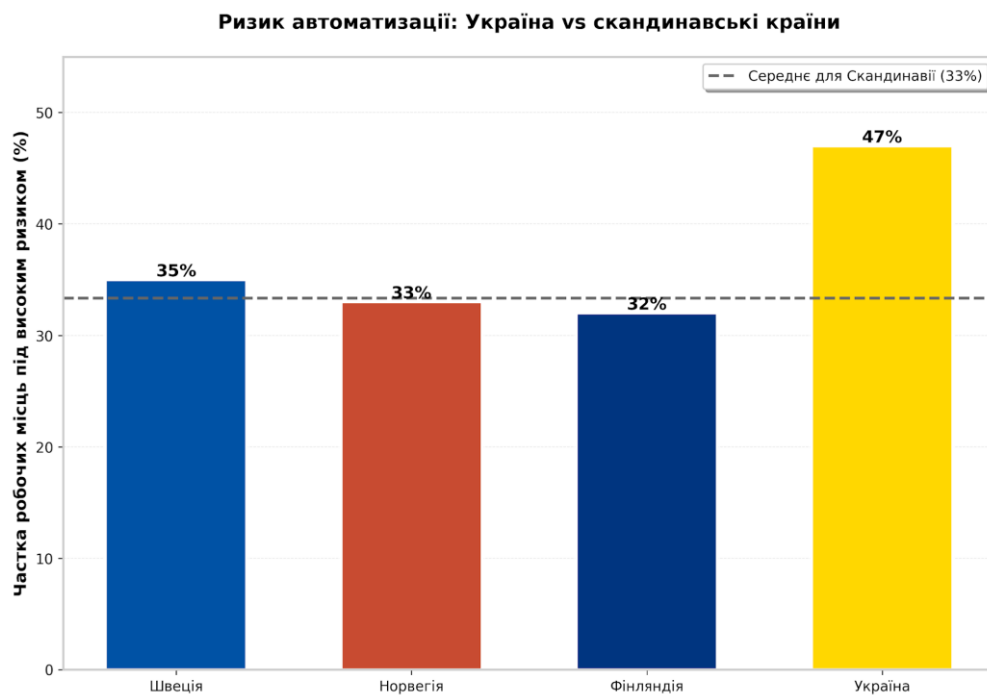

Рисунок М.1 - Ризик автоматизації: Україна порівняно зі скандинавськими країнами

Джерело: складено автором на основі даних OECD (2019), Світового банку (2020)

Додаток Л

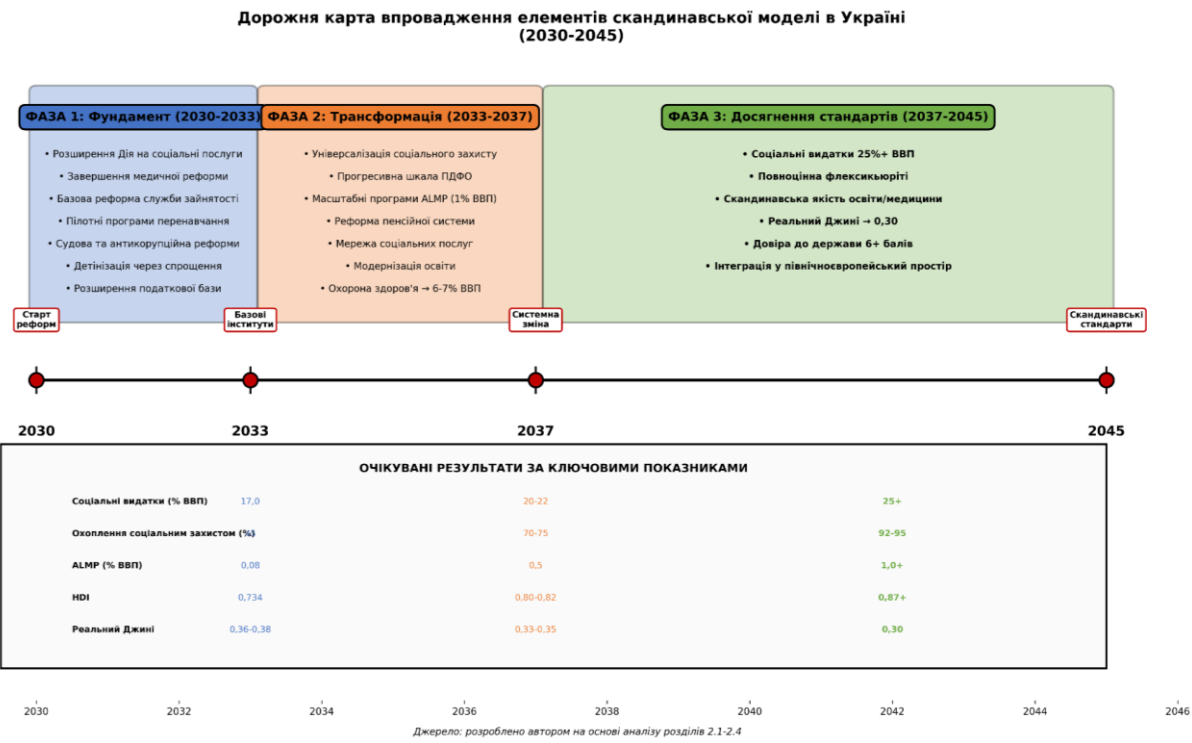

Рисунок Л.1 - Часова траєкторія побудови фінського welfare state (1944–1980)

Джерело: складено автором на основі Kangas & Palme (2005), законодавчих актів Фінляндії [10]

Короткий звіт подібності

Звіт не був оцінений

Метадані

ДОКУМЕНТ

Заголовок

Скандинавська модель соціальної держави та перспективи її впровадження в Україні

Автор

Зера Вероніка Миколаївна

Науковий керівник / Експерт

Постульга В.Є.

ІД документу

333934545

ОРГАНІЗАЦІЯ

Назва організації

Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman
KNEU

підрозділ

кафедра міжнародної торгівлі і маркетингу

ЗВІТ

Дата звіту

5/20/2026

Дата редагування

Обсяг знайдених подібностей

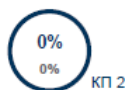
Коефіцієнт подібності визначає, який відсоток тексту по відношенню до загального обсягу тексту було знайдено в різних джерелах. Зверніть увагу, що високі значення коефіцієнта не автоматично означають плагіат. Звіт має аналізувати компетентна / уповноважена особа.

КП 1

25

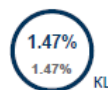
Довжина фрази для коефіцієнта подібності 2

КП 2

12164

Кількість слів

КЦ

95896

Кількість символів